

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

VÅLD I NÄRA RELATIONER

- En fokusgruppstudie om socialarbetares tankar

Socionomprogrammet

C-uppsats vårtermin 2012

Författare: Karin Abrahamsson och Najwan Alwan

Handledare: Pål Wiig

ABSTRACT

Titel Våld i nära relationer
- en fokusgruppstudie om socialarbetares tankar

Författare Karin Abrahamsson och Najwan Alwan

Nyckelord Våld i nära relationer, socialarbetare, klient, ställa frågan om våld

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur socialarbetare i socialtjänsten talar om våld i nära relationer samt hur de reflekterar kring att fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer. De tre frågeställningarna har varit: 1. Hur beskriver och förstår socialarbetare våld i nära relationer? 2. I vilka situationer frågar socialarbetare klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer? 3. Hur kan man, enligt socialarbetare, fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer?

Studien har genomförts med en kvalitativ ansats där en fokusgrupp har använts som datainsamlingsmetod. I fokusgruppen deltog sex socialarbetare som arbetar i socialtjänsten på en enhet för ekonomiskt bistånd.

För att analysera empirin till frågeställning 1 har vi utgått från tre nivåer (individ, relation och strukturnivå) och de teoretiska utgångspunkterna har varit ett socialpsykologiskt och ett feministiskt perspektiv. En central slutsats är att socialarbetarna talar om våld i nära relationer på olika sätt. De beskriver flera olika synvinklar av hur de förstår bland annat orsaker till våld i nära relationer, bland annat att våldsutövande kan ses som ett resultat av en pressad livssituation hos den enskilda individen eller att våldet kan ses som en yttring av den rådande könsmaktsordningen.

I analysen till frågeställning 2 och 3 har makt och handlingsutrymme använts som teoretiska begrepp. En sammanlagd slutsats av frågeställning 2 och 3 är att det enligt socialarbetarna är viktigt men svårt att ställa frågan om våld i nära relationer till klienter. Svårigheterna har att göra med aspekter både i organisationen (exempelvis hög personalomsättning) och hos den enskilda socialarbetaren (exempelvis att frågan om våld kan upplevas som känslig).

FÖRORD

Vi vill rikta ett stort tack till deltagarna i vår fokusgrupp. Utan er – ingen uppsats!
Tack även till vår handledare Pål Wiig som givit oss kloka råd och stöttat oss på vägen genom uppsatsarbetets gång.

Karin Abrahamsson och Najwan Alwan

Göteborg 2012

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	6
1.1 Förförståelse och problemformulering	6
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	6
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Centrala begrepp	7
1.5.1 Socialtjänst.....	7
1.5.2 Socialarbetare.....	8
1.5.3 Klient	8
2 BAKGRUND.....	9
2.1 Våld i nära relationer – definitioner, orsaker och konsekvenser	9
2.2 Våld i nära relationer – omfattning	10
2.3 Samhällets ansvar	11
2.4 Socialstyrelsens handbok	11
3 TIDIGARE FORSKNING.....	14
3.1 Varför går hon?.....	14
3.2 Olika verksamheters förståelse av våld	14
3.3 Att fråga om våldsutsatthet i arbetet som socialarbetare	15
3.4 Att fråga om våldsutsatthet inom hälso- och sjukvården.....	15
3.5 Professionella förhållningssätt i mötet med våldsutsatta	17
3.6 Sammanfattning tidigare forskning	18
4 METOD	19
4.1 Ansvarsfördelning.....	19
4.2 Litteratursökning.....	19
4.3 Fokusgrupp som kvalitativ forskningsmetod.....	19
4.4 Urval och utformning av fokusgrupp.....	20
4.5 Frågeguide	22
4.6 Fokusgruppledarens roll	23
4.7 Gruppdiskussionen.....	23
4.8 Inspelning och transkribering	24
4.9 Analys av empiri och sammanställning av slutsatser	25
4.10 Validitet och reliabilitet	26
4.11 Etiska aspekter	26
5 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	29
5.1 Individ- och relationsnivå – socialpsykologiskt perspektiv.....	29
5.2 Strukturnivå – feministiskt perspektiv	30
5.3 Makt.....	31
5.4 Handlingsutrymme.....	32
6 RESULTAT, ANALYS OCH DISKUSSION.....	34
6.1 Orsaker till våld i nära relationer	34
Uppväxt och barndom.....	34

Maktlöshet	35
Maktstruktur och maktfördelning	35
Relation.....	36
Sammanfattning av frågeställning 1	38
6.2 Makt i mötet mellan socialarbetare och klient.....	38
I vilka situationer frågar socialarbetarna om våld?.....	39
Frågan om våld – viktig men svår	39
Socialarbetarens val i mötet med klienten	40
Risk att missa viktiga delar av klientens situation.....	41
Makt som något positivt	42
Organisationens betydelse	43
Hur kan socialarbetaren fråga?	44
Att fråga direkt eller indirekt	44
Att motivera varför frågan ställs	46
Vad kan göras?.....	47
Sammanfattning av frågeställning 2 och 3	48
7 SLUTSATSER.....	49
Förslag till framtida forskning	50
REFERENSER	51
BILAGA 1	54
BILAGA 2	55

1 INLEDNING

1.1 Förförståelse och problemformulering

Vi har båda länge varit intresserade av frågor som rör kön, feminism, jämställdhet och hur man kan arbeta för mäns och kvinnors lika rättigheter. Detta har varit en av anledningarna till att vi har valt att läsa socionomprogrammet. Under utbildningens gång har vi fått möjlighet att fördjupa oss i dessa frågor, exempelvis i kursen *Kvinnor i utsatta livssituationer – ett genusperspektiv*. Vi har båda gjort vår socionompraktik och sedan också arbetat i socialtjänsten, inom ekonomiskt bistånd samt inom biståndshandläggning i äldreomsorgen. Vi har uppmärksammat att frågor som har att göra med kön och jämställdhet knappt lyfts fram och diskuteras på våra praktikplatser. Ett exempel på detta är att frågor kring våld i nära relationer inte tas upp i samtal med klienter/brukare eller då personalen pratar med varandra om ärenden. Vi har också märkt att rubriker i utredningsmallar som handlar om våld i nära relationer ofta inte tas med i utredningen. Vi ser detta som ett problem då man genom att inte prata eller fråga om våld i nära relationer dels riskerar att förbise att en klient kan ha personlig erfarenhet av våld, men även att man bortser från ett, enligt oss, stort samhällsproblem. Sammantaget blev vi intresserade av att undersöka mer kring hur socialarbetare uppfattar frågan om våld i nära relationer, både allmänt och i relation till sitt arbete.

1.2 Syfte

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur socialarbetare inom socialtjänsten talar om våld i nära relationer samt hur de reflekterar kring att fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer.

1.3 Frågeställningar:

1. Hur beskriver och förstår socialarbetare våld i nära relationer?
2. I vilka situationer frågar socialarbetare klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer?
3. Hur kan man, enligt socialarbetare, fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer?

För att kunna besvara våra frågeställningar har vi genomfört en fokusgrupp där sex socialarbetare deltog. Hur vi har gått tillväga under uppsatsarbetets gång beskrivs i kapitlet om metod.

1.4 Avgränsningar

Vårt syfte handlar om två saker. För det första har vi valt att fokusera på hur socialarbetare i socialtjänsten talar om problemet våld i nära relationer. Vi är medvetna om att användandet av det könslösa uttrycket ”våld i nära relationer” kan tolkas som att det mest omfattande problemet vad gäller våld döljs, det vill säga mäns våld mot kvinnor. Vår tanke med att ändå använda ”våld i nära relationer” istället för ”mäns våld mot kvinnor” är att vi från början ville försöka ha en öppen utgångspunkt i fokusgruppen då vi var intresserade av vilka termer socialarbetarna själva använder sig av för att beskriva problemet. Socialarbetarna i vår genom-

förda fokusgrupp talade inte endast, men däremot främst, om våld i nära relationer som mäns våld mot kvinnor. Vi vill på grund av detta använda uttrycket våld i nära relationer som ett sätt att kunna ringa in helheten av socialarbetarnas diskussion. Samtidigt är vi fortfarande av den uppfattningen att mäns våld mot kvinnor utgör grundproblematiken i frågan om våld i nära relationer.

Att fokus ligger på socialarbetare i socialtjänsten har som vi redan nämnt främst att göra med vår egen erfarenhet av att praktisera och arbeta i just socialtjänsten och att vi där har stött på frågor som vi är intresserade av att undersöka. Socialtjänsten har också ett särskilt ansvar för våldsutsatta kvinnor.

Vårt syfte handlar för det andra om hur socialarbetare reflekterat kring att fråga klienter om våld i nära relationer. Vi har alltså valt att avgränsa det som rör socialarbetarnas arbete till vad som kan benämnas ”att ställa frågan om våld” och inte till exempel vilka insatser som socialtjänsten kan erbjuda våldsutsatta eller hur utredningsprocessen i ärenden som rör våld i nära relationer ser ut i övrigt. Detta då vi främst är intresserade av att undersöka socialarbetares reflektioner kring hur våld i nära relationer kan upptäckas och synliggöras.

1.5 Centrala begrepp

Här ges kortfattade beskrivningar av begreppen socialtjänst, socialarbetare och klient som ingår i vårt syfte och våra frågeställningar.

1.5.1 Socialtjänst

Varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område och ska se till att denna håller god kvalitet. Socialtjänstens organisering och arbetssätt kan dock variera då det är upp till varje enskild kommun att bestämma hur detta arbete ska se ut. Socialtjänsten har ansvar för bland annat såkallad individ- och familjeomsorg, äldreomsorg, stöd till missbrukare och stöd till personer med funktionsnedsättning (Socialstyrelsens handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor 2011). Socialtjänstens ansvar regleras framför allt genom socialtjänstlagen (2001:453). I denna lag är en bestämmelse som trädde i kraft 2007 särskilt relevant beträffande personer som utsätts för våld i nära relationer. I propositionen som ligger till grund för bestämmelsen framgår att socialtjänstens ansvar bör förtydligas vad gäller våldsutsatta kvinnor samt att man bör utveckla samordnade och strukturerade insatser för att dessa kvinnor ska få den hjälp och stöd de behöver (prop. 2006/07:38 sid. 1). 5 kap. 11 § socialtjänstlagen lyder:

”Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.”

1.5.2 Socialarbetare

I vår studie är socialarbetaren i fokus. Enligt Svensson, Johnsson & Laanemets (2008) har socialarbetaren enligt en mycket övergripande definition till uppgift att hjälpa människor, att definiera människors behov, problem, resurser samt att medverka till att förändra människors sociala situation. Det vi menar med socialarbetare i denna uppsats är de personer som medverkar i vår fokusgrupp.

1.5.3 Klient

Med begreppet klient avser vi främst de personer som har ett ärende hos socialtjänsten för enheten för ekonomiskt bistånd, det vill säga på den enhet som socialarbetarna i vår fokusgrupp arbetar.

2 BAKGRUND

Vi vill i detta kapitel ge en inledande bakgrund till det ämne vi undersöker. Därför börjar vi med att kort beskriva hur våld i nära relationer kan definieras och vi nämner även hur man kan se på våldets omfattning. Sedan ges en överblick av samhällets och socialtjänstens ansvar för våldsutsatta.

I litteraturen beskrivs oftast våld i nära relationer som mäns våld mot kvinnor. Både ”våld i nära relationer” och ”mäns våld mot kvinnor” används i detta kapitel. Detta då vi väljer att använda det begrepp som den text vi hänvisar till använder sig av.

2.1 Våld i nära relationer – definitioner, orsaker och konsekvenser

Det finns svårigheter med att kortfattat beskriva våld i nära relationer eller mäns våld mot kvinnor. Denna studie handlar dock inte om att komma fram till vad våld i nära relationer innebär i allmänhet, utan hur socialarbetare talar om detta. Vi avser därför inte att ge en heltäckande bild av begreppet, utan har i detta kapitel valt att endast beskriva en sammanfattning av vad vi anser vara grundläggande för förståelsen av våld i nära relationer och för att kunna sätta sig in i socialarbetarnas diskussion.

Enligt FN:s mänskliga rättigheter har alla människor oavsett kön, ras, religion, social ställning och sexuell läggning rätt till liv, rätt till personlig frihet och säkerhet, rätt till jämlikhet i familjen, rätt till hälsa och rätt att inte utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Våld mot kvinnor utgör allvarliga kränkningar som innebär hot mot kvinnors grundläggande mänskliga rättigheter (Amnesty 2004). Mäns våld mot kvinnor är ett stort samhällsproblem och kvinnor utsätts för våld i nära relationer oavsett ålder, samhällsklass eller religionstillhörighet och utgör en av de största farorna mot kvinnors liv och hälsa. Våldets kostnader är höga, både vad gäller personligt lidande för enskilda människor och även i ett större perspektiv med ekonomiska och sociala konsekvenser för enskilda länder och för hela världen (Johnsson-Latham 2008). En annan konsekvens av mäns våld mot kvinnor är att kvinnor som inte själva utsätts för våld ändå uppmanas att undvika en rad beteenden och platser som sägs öka riskerna för att utsättas för mäns våld (Hammarström & Hensing, 2008).

En orsak till mäns våld mot kvinnor beskrivs ofta som ett uttryck för den patriarkala maktordning som innebär mäns överordning och kvinnors underordning. Detta innebär att människor har olika livsvillkor och förutsättningar beroende av kön och att män ses som mer värda än kvinnor. Yttringar av detta är bland annat att män har större ekonomiska resurser och större frihet i sexuella relationer än kvinnor samt har tolkningsföreträde och större rätt till beslutsfattande. Mäns våld mot kvinnor handlar enligt detta synsätt om att upprätthålla mäns makt och kontroll över kvinnor. Det finns dock en ökande kunskap och insikt kring mäns våld mot kvinnor och omfattningen och orsaker till våldet. I svensk lagstiftning och jämställdhetspolitik framhålls att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter i alla viktiga livsområden (Johnsson-Latham 2008).

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) beskriver på sin hemsida att våld i nära relationer kan syfta på alla typer av våld; fysiskt, psykiskt, sexuellt, hot om våld

samt ekonomiskt förtryck och försummelse. Våld i nära relationer inkluderar alla slags relationer mellan närstående som heterosexuella par, samkönade par, syskonrelationer och andra familje- och släktrelationer (Nationellt centrum för kvinnofrid 2012). Det som kännetecknar våld i nära relationer är att den utsatta har en nära relation till och ofta starka känslomässiga band till förövaren, vilket gör det svårare att göra motstånd och uppbrott (Amnesty 2004). Kastling (2010) menar att det är viktigt att tänka på att våld i nära relationer sker just i *relationen* mellan människor som står nära varandra, vilket innebär andra konsekvenser än då våld utförs i andra sammanhang. Johnsson-Latham (2008) beskriver hur kvinnor och flickor oftast utsätts för våld i hemmet av en närstående man till skillnad från män som främst utsätts för våld av andra män utanför familjen, på platser där det dessutom ofta finns vittnen. Mäns våld mot kvinnor har därmed i stor utsträckning osynliggjorts och förövarna har sluppit straff medan de som blir utsatta har fått bära skammen.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) beskriver i en rapport från 2009 att de flesta studier som på ämnet våld i nära relationer handlar om mäns våld mot kvinnor, även om det finns ett fåtal undersökningar som också belyser männens utsatthet. Detta beror mycket på hur studiens frågor är formulerade. Studier med syftet att studera våld eller brott visar att kvinnor utsätts för våld i nära relationer oftare än män. Andra studier som fokuserar på konflikter visar däremot att skillnaden är liten mellan kvinnors och mäns utsatthet för våld i nära relationer.

2.2 Våld i nära relationer – omfattning

Enligt FN blir ungefär var tredje kvinna i världen utsatt för våld någon gång under sitt liv. Var femte kvinna blir dessutom någon gång i livet utsatt för våldtäkt eller försök till våldtäkt. Det finns ett stort mörkertal och osäkerhet vad gäller förekomsten av mäns våld mot kvinnor i världen bland annat på grund av att våld definieras på olika sätt, till exempel hot om våld som kan vara svårt att bevisa eller fastställa. Vad som är en våldshandling enligt ett land behöver inte anses vara en detta enligt ett annat. Enligt WHO är 90 – 95 procent av de som utövar våld män, både i krig och i fredstid (Johnsson-Latham 2008). Enligt den svenska studien *Slagen dam* från 2001 rapporterade nästan hälften (46 procent) av de tillfrågade kvinnorna att de någon gång i livet efter 15-årsdagen blivit utsatt för fysiskt, sexuellt och/eller hot om våld från en okänd, bekant eller närstående man (Lundgren, Heimer, Westerstrand, Kalliokoski 2001).

Trots stora samhällsåtgärder för att uppmärksamma och motverka mäns våld mot kvinnor är det faktiska våldet fortfarande dolt. Olika statistiska undersökningar omfattar endast det polisanmälda våldet mot kvinnor, vilket innebär att det med största sannolikhet finns ett stort mörkertal (Amnesty 2004).

Våld i nära relationer kan som vi har sett beskrivas på flera sätt. Enligt vår uppfattning är som vi tidigare nämnt mäns våld mot kvinnor det centrala problemet för förståelsen av våld i nära relationer. Kvinnor och män utsätts för våld på olika sätt i olika sammanhang och det vi vill fokusera på i denna uppsats är hur socialarbetarna talar om våld som sker i en nära relation.

2.3 Samhällets ansvar

Våld i nära relationer är enligt vår mening ett allvarligt problem som ställer krav på samhället och dess verksamheter som arbetar med att bekämpa problemet och med att hjälpa de utsatta. Det krävs åtgärder för att kunna bekämpa våldet och hjälpa den som utsätts. Samhället har ett ansvar gentemot sina medborgare och ska kunna skydda människor från att bli utsatta för våld.

Organisationer, myndigheter och verksamheter inom kommunerna och landstingen kommer ofta i kontakt med våldsutsatta kvinnor på ett indirekt sätt. Kontakten söks inte på grund av att kvinnan utsatts för våld utan hon kan söka hjälp på grund av andra problem eller behov. Det kan handla om hjälp som söks hos socialtjänsten, vårdcentraler, mödravårdcentraler, ungdomsmottagningar, tandvården, kvinnokliniker, äldreomsorgen, handikappsöreningar, psykiatri, missbruksenheter, kyrkor med flera. Det kan vara svårt för personalen och professionella att upptäcka våldet då kvinnan ofta döljer det på grund av känslor av skam och skuld som hon bär med sig. Därför är det viktigt med kunskap och medvetenhet hos professionella om våld mot kvinnor och kvinnornas situation för att tidigt kunna upptäcka våldsutsatthet och kunna ge stöd och hjälp. Samverkan mellan olika myndigheter och mellan myndigheter och andra organisationer är betydelsefull och centralt för att både kunna upptäcka och hjälpa kvinnor som utsatts för våld (Amnesty 2004).

Efter en tillsyn av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld utförd av Länsstyrelserna och Socialstyrelsen 2008-2009 framkom att nästan ingen kommun hade statistik över insatser eller ärenden vad gäller detta område. Många av de verksamheter som arbetar med dessa frågor är också öppna verksamheter, utan krav på beslut om bistånd eller dokumentation. Socialstyrelsen menar att detta bidrar till minskad rättssäkerhet för den enskilde samt att det på grund av detta är svårt att föra statistik och bedriva forskning på området. Vidare har mycket få studier och utvärderingar gjorts om metoder som fokuserar på arbetet med våldsutsatta kvinnor. Inom forskningen finns också skilda uppfattningar om orsaker till förekomsten av våld och det är brist på gemensamt accepterade begrepp på området. Användandet av begreppet hedersrelaterat våld är ett exempel där oenighet råder då vissa menar att begreppet bidrar till för stort fokus på kulturella orsaker till våldet. Sammantaget kan detta vara anledningar till att utvecklingen av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor enligt Socialstyrelsen går långsamt (Socialstyrelsens handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor 2011).

2.4 Socialstyrelsens handbok

Socialstyrelsen har gett ut flertalet skrifter som på olika sätt berör socialtjänstens arbete för kvinnor som är eller har varit utsatta för våld i en nära relation. Exempel på sådant material är *Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld* från 2009, samt *Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld* från 2011. De allmänna råden är en rekommendation, vilket innebär att man kan välja att arbeta, eller att inte arbeta, utifrån dessa. Handboken är en komplettering till de allmänna råden och är en omfattande text på cirka 200 sidor, medan de allmänna råden endast utgör 8 sidor. Syftet med dessa utgivna skrifter är

att ge stöd åt socialnämnderna i arbetet med våldsutsatta kvinnor, ge vägledning i rättsliga frågor samt att bidra till att stödet och hjälpen till de enskilda kvinnorna förbättras (Socialstyrelsen 2012). Vi beskriver här något av innehållet i Socialstyrelsens ovan nämnda handbok för att ge en bild av socialtjänstens ansvar och möjligheter i arbetet med våldsutsatta kvinnor. Beskrivningen utgör också en passande inramning av det ämne vi vill undersöka. Tyngdpunkten ligger på vad handboken tar upp vad gäller att upptäcka och ställa frågan om våld i nära relationer då en del av syftet med denna uppsats är avgränsat till detta.

Handboken grundar sig främst på bestämmelsen i 5 kap. 11 § andra och tredje stycket i socialtjänstlagen (SoL) som beskriver socialtjänstens ansvar för våldsutsatta kvinnor och för barn som bevittnat våld. Utgångspunkten är att handboken ska kunna användas både av alla socialtjänstens olika delar och av diverse utförare, exempelvis ideella organisationer. I handboken beskrivs vikten av att personal i alla delar av socialtjänsten ska ha kunskap om våld i nära relationer. Mer konkret kan kunskapen exempelvis bidra till att våldsutsatta personer upptäcks, att personalen kan stödja personen samt att den hjälpsökande kan få information om var han eller hon kan vända sig för att få ytterligare hjälp. Personalen ska också ha kunskap om grupper vilka har identifierats som särskilt utsatta, exempelvis kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor med utländsk bakgrund och äldre kvinnor. Det ska även finnas lättillgänglig information kring våld i nära relationer och vilken hjälp man kan få, till exempel i form av broschyrer. För att socialtjänsten ska kunna veta vilka insatser som bör kunna utföras behöver man även undersöka omfattningen av våldsutsatthet i kommunen för att på så vis kunna planera sin verksamhet (Socialstyrelsens handbok 2011).

Socialstyrelsen (2011) ger i handboken råd om hur man som socialarbetare kan arbeta för att upptäcka våldsutsatta kvinnor. Många som utsätts för våld i en nära relation berättar inte om sin situation. Detta kan bero på rädsla, en känsla av skam eller att personen förnekar problemen. Det är således viktigt för socialarbetare att vara medveten om att personer som kontaktar socialtjänsten i ett ärende som inte rör våldsutsatthet likväl kan vara utsatt för detta. Det finns dock givetvis fall där det är mer uppenbart att en person är utsatt för våld och att behovet då utgår från detta. Som exempel kan nämnas att personen själv kan besöka socialtjänsten på grund av våldsutsatthet eller att en annan myndighet som en person uppsökt kontaktar socialtjänsten, till exempel polis eller sjukvård.

Enligt handboken måste socialarbetare för att kunna upptäcka våldsutsatta personer våga ställa frågan om våld. Det kan dock upplevas som ett känsligt ämne och frågan kan därför behöva avdramatiseras exempelvis genom att man berättar att våld i nära relationer är vanligt förekommande och att man ställer frågan till alla. Frågor kring bemötande, empati och lyhördhet är viktiga och socialarbetaren behöver kunna skapa en känsla av förtroende i samtalet. Det är också lämpligt att ställa mer allmänna frågor kring en persons relation innan frågor om eventuellt våld tas upp. Om socialarbetaren vänjer sig vid att ställa frågan kan detta innebära att medvetenheten ökar kring omfattningen av förekomsten av våld samt att han eller hon blir bättre på att kunna identifiera tecken på våldsutsatthet (Socialstyrelsens handbok 2011).

Handboken ger även konkreta tips och exempel på hur frågan kan ställas:

”Jag vet inte om det är ett problem för dig, men många av dem jag träffar i mitt arbete har upplevt våld i sina relationer. Jag har därför börjat fråga alla rutinmässigt om detta. Har du blivit utsatt för våld av någon i din familj?” (Socialstyrelsens handbok 2011 sid. 65)

”Eftersom många av de kvinnor jag träffar i mitt arbete lever med någon som skadar eller hotar dem, frågar jag alla om övergrepp” (Socialstyrelsens handbok 2011 sid. 65)

För att kunna fråga om våld krävs också att man vet vad man kan göra om kvinnan berättar att hon är utsatt. Kunskap om vilken hjälp och vilka insatser på kort och lång sikt som socialtjänsten kan erbjuda är av betydelse samt att det finns rutiner och tid till dessa ärenden. Exempel på insatser kan vara tillfälligt boende eller ekonomiskt bistånd (Socialstyrelsen 2011). Vad gäller ekonomiskt bistånd ges i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2003:5) om ekonomiskt bistånd rekommendationer för stöd till bedömning i vissa fall av en den enskildes rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen. Här framkommer att socialnämnden kan bevilja bistånd utöver vad som anses skäligt i vissa fall där personen är eller har varit utsatt för våld av en närstående. Detta kan till exempel vara att den hjälpsökande är tvungen att flytta till en dyrare bostad eller att han eller hon tillfälligt har andra höga kostnader.

Vidare ska råd och stöd kunna ges till den hjälpsökande, både i form av information om till exempel hur en polisanmälan görs och vad frivilligorganisationer kan göra. Detta ska ske utifrån klientens förutsättningar vad gäller eventuellt behov av tolk eller liknande. Stöd ska även kunna erbjudas i form av samtal vilket kan vara av olika karaktär beroende på kvinnans situation. Socialarbetaren ska även uppmärksamma om det finns barn i kvinnans familj eller närhet som kan vara i behov av hjälp (Socialstyrelsens handbok 2011). Avslutningsvis kan det vara viktigt att framhålla aspekter som handboken belyser vad gäller socialarbetarens egna värderingar och maktrelationen mellan den professionella och klienten. Tidigare studier har visat att hur ett brottsoffer uppfattas av omgivningen har att göra med vilka egenskaper det enskilda brottsoffret uppfattas inneha. En brottsutsatt person får mer sympati om han eller hon verkar svag och inte uppfattas ha något eget ansvar i brottet samt att gärningsmannen uppfattas som ”ond”. Detta innebär att våldsutsatta kvinnor som framstår som starka eller på annat sätt avvikande från den gängse normen kring hur hon ska uppträda riskerar att inte få hjälp i den utsträckning som den kvinna som passar in i normen får. Som professionell besitter man en maktposition i förhållande till klienten då man har möjlighet bevilja eller avslå en ansökan och kan välja vilken information man ger. Att aktivt förhålla sig till och reflektera över detta är enligt handboken betydelsefullt som socialarbetare.

3 TIDIGARE FORSKNING

Efter ovanstående översikt av definitioner av våld i nära relationer ger vi nedan exempel på tidigare forskning som vi anser mer specifikt knyta an till det ämne vi har valt att studera.

3.1 Varför går hon?

En studie vi finner betydelsefull är Holmberg och Enanders studie om kvinnors uppbrottsprocesser från en misshandlande man. Vi väljer att inte beskriva själva uppbrottsprocesserna mer än att kortfatta nämna dem, då vi inte anser att denna del är relevant för vår studie. Däremot är en annan del av Holmberg och Enanders studie intressant vilken handlar om professionellas roll vid kvinnans uppbrott från mannen. Detta på grund av att vi undersöker just professionella socialarbetares diskussion kring våld i nära relationer.

Holmberg och Enander (2004) har alltså undersökt uppbrottsprocesser hos kvinnor som blir utsatta av våld från en närstående man och har som utgångspunkt ställt sig frågan ”varför går hon?”. De har intervjuat tio kvinnor som har lämnat en misshandelsrelation och även genomfört två gruppintervjuer bestående av personal på kvinnojourer. De beskriver kvinnors uppbrott från misshandlande män som tre processer, vilka de benämner *att bryta upp*, *att bli fri* och *att förstå*.

I samband med kvinnans uppbrott från mannen kan övriga personer i kvinnans närhet, exempelvis familj, vänner och professionella yrkesutövare av olika slag vara av betydelse. I Holmberg och Enanders (2004) studie har dock dessa personer, vilka de benämner *signifikanta andra*, inte alltid haft en avgörande betydelse för uppbrottet. Vissa av de intervjuade kvinnorna berättar att det inte spelar någon roll vad utomstående säger eller gör i ett visst skede av relationen då bandet till mannen är mycket starkt. Däremot kan det vara så att de signifikanta andra får en direkt avgörande effekt för uppbrottet om det sker i ett ögonblick där kvinnans emotionella band till mannen är bräckligare. Dessutom visar sig professionella som kvinnan möter ha större påverkan för kvinnans uppbrott än vad vänner och anhöriga har. Detta förklaras med att kvinnan kan uppfatta den professionelle som mer saklig och objektiv än de som står kvinnan nära. Den professionelle innehar också kunskap och därmed en viss auktoritet vilket kan göra att uttalanden från denna person kan få stor betydelse för kvinnan och hennes uppbrottsprocess.

3.2 Olika verksamheters förståelse av våld

En annan studie som vi menar kan ge en bild av hur socialarbetare talar om våld i nära relationer är en kandidatuppsats som handlar om olika verksamheters förståelse av mäns våld mot kvinnor. I denna studie har intervjuer genomförts med socialsekreterare, personal på kvinnojour samt personal i två olika kommunala verksamheter. Ett centralt resultat som framkommer är att intervjupersonernas beskrivningar av mäns våld mot kvinnor ser olika ut mellan de olika verksamheterna. Gruppen socialsekreterare talar i större utsträckning om våld som en slags familjekonflikt än övriga intervjuade, vilka istället beskriver våldet som ett jämställdhetsproblem som beror på en könsmaktsordning i samhället. För socialsekreterarna handlar våldet vidare om flera inblandade parter där offer och förövare kan vara svåra att peka ut. Våldet beskrivs ibland också som ”bråk” och utövandet av våld i en nära relation menar socialsekreterarna ofta har sin bakgrund i en pressad

livssituation. En förklaring till resultat menar författaren kan vara att verksamheterna utgår från olika sätt att arbeta, där kvinnojourerna ser situationen från kvinnans perspektiv medan man i socialtjänsten ofta fokuserar på hela familjen och intar en helhetsbild. En slutsats som dras är att det kan få olika konsekvenser för den hjälpsökande kvinnan beroende på vilken verksamhet hon är i kontakt med (Svensson 2008).

3.3 Att fråga om våldsutsatthet i arbetet som socialarbetare

Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) har enligt ett regeringsuppdrag från 2007 arbetat med att identifiera och utveckla såkallade standardiserade bedömningsinstrument som kan användas av socialtjänsten i arbetet med våldsutsatta kvinnor och barn som har bevittnat våld. Ett standardiserat bedömningsinstrument är ett formulär som innehåller bestämda frågor och svarsalternativ och som avser att bedöma eller mäta ett visst problem eller behov. I en slutrapport från 2009 beskrivs slutsatserna av den genomförda studien. Enligt denna rapport finns mycket få utarbetade evidensbaserade insatser vad gäller socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor. Detta leder till att kommuner och även enskilda socialarbetare utvecklar sina egna och därmed också olika arbetssätt, vilket gör att rättssäkerheten för de enskilda hjälpsökande kvinnorna inte är tillräcklig. Genom att utveckla gemensamma metoder, som efter granskning och genomförda test med att arbeta utifrån dessa, skulle problemen med osäkerheten kring vilka insatser som fungerar kunna minska. IMS studie genomfördes bland annat genom att först välja ut bedömningsinstrument som socialarbetare fick arbeta med, ge synpunkter på och vara med och utveckla. Vi går här inte djupare in på hur de olika instrumenten togs fram och testades, utan säger istället något om hur socialarbetarna i studien upplevde användandet av *ett av instrumenten* vilket vi anser är relevant inom ramen för vår studie.

Instrumentet kallas screening och syftar till att upptäcka våldsutsatthet. Tanken med instrumentet är att klienterna själva ska besvara frågorna men socialarbetaren kan också vara behjälplig. Frågorna i formuläret handlar endast om erfarenheter av våldsutsatthet under det senaste året. Detta tyckte många av socialarbetarna var problematiskt då händelser som ligger längre tillbaka i tiden också kan påverka klientens nuvarande situation. En annan negativ aspekt av instrumentet var att det upplevdes som alltför långt och vissa var ovana vid att använda sig av färdiga frågeformulär vid möten med klienter. Därför började ett kortare instrument utvecklas som mer skulle stämma överens med socialarbetarnas erfarenheter av vad som fungerar praktiskt. Sammantaget var socialarbetarna positiva till att vara med och utveckla metoder i arbetet med våldsutsatta kvinnor. Screeninginstrumentet är tänkt att användas först när socialarbetaren får en indikation om att kvinnan utsätts för våld, när en relation har skapats och ska enligt rapporten inte användas vid inledande kontakter eller exempelvis kortvarigt behov av försörjningsstöd. Samtidigt menar man att instrumentet kan användas i ett ganska tidigt skede, efter exempelvis två till tre möten (Socialstyrelsens rapport 2009).

3.4 Att fråga om våldsutsatthet inom hälso- och sjukvården

Vi har funnit fler väsentliga studier som ur ett hälso- och sjukvårdsperspektiv belyser professionellas tankar kring att fråga om våldsutsatthet än ur ett socialarbe-

tarperspektiv. Här ges några exempel på sådana studier som vi anser kunna bidra till en någorlunda översikt av det vi vill undersöka.

I antologin *Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen* (2010), sammanställd av Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), redovisas texter som berör temat att inom hälso- och sjukvården fråga kvinnor om våldsutsatthet. Bakgrunden till antologin är ett regeringsuppdrag som NCK fick 2007 som gick ut på att utreda möjligheterna att inom hälso- och sjukvården rutinmässigt fråga kvinnor om våldsutsatthet för att på så sätt kunna upptäcka denna problematik i ett tidigt skede och därmed kunna hjälpa utsatta kvinnor.

En av texterna i NCK:s antologi är en sammanfattning av resultat av tidigare studier där syftet har varit att undersöka kvinnors samt hälso- och sjukvårdspersonals inställning och upplevelser vad gäller att få och ställa frågan om våldsutsatthet. Här beskrivs bland annat en fokusgruppstudie som undersökt barnmorskors erfarenhet att fråga gravida kvinnor om våldsutsatthet. Centrala slutsatser i denna studie var att barnmorskorna ansåg att de hade en viktig uppgift vad gäller att ställa frågan. De menade att de genom att ställa frågan om våldsutsatthet kunde bidra till att uppmärksamma problemet mäns våld mot kvinnor samtidigt som de hade möjlighet att ge stöd till den enskilda kvinnan. Svårigheter med att fråga kvinnor om våldsutsatthet var enligt barnmorskorna exempelvis att våld är ett känsligt ämne samt att pappan till det kommande barnet enligt deras arbetsrutin alltid bjöds in till besöken (Berglund & Stenson 2010).

Att enbart tillfråga kvinnor om erfarenheter av våld, och inte alla patienter, handlar om en medvetenhet om att det främst är kvinnor som utsätts för våld i nära relationer och att det är män som är förövare i de allra flesta fall. Detta är numera välkänt genom många års forskning om detta problem. Däremot finns ibland uppfattningar om att Sverige är ett jämställt land och att kvinnors utsatthet därmed enbart blir ett individuellt problem där skulden till och med kan läggas på den enskilda kvinnan. För en våldsutsatt kvinna kan det därför upplevas som skamfyllt att berätta för sjukvårdspersonal om sin situation eftersom tankarna om våldet som ett enskilt problem även kan finnas hos henne själv. Kvinnor som däremot har blivit tillfrågade om våldsutsatthet har enligt undersökningar upplevt detta som något positivt. Med detta som bakgrund menar NCK sammanfattningsvis att det åtminstone inledningsvis bör vara just kvinnor som får frågan om våldsutsatthet (Höglund 2010).

En studie som undersökt eventuella hinder för att inom hälso- och sjukvården rutinmässigt fråga patienter om våldsutsatthet är en amerikansk undersökning från år 2000. Här framkom att tidsbrist samt bristande kunskap om våld i nära relationer innebar hinder för att ställa frågan enligt hälso- och sjukvårdspersonalen. Om de hade haft mer tid för patienterna samt mer kunskap hade alltså detta enligt denna studie kunnat bidra till att fler skulle få frågan om våldsutsatthet. En annan slutsats som drogs var att hinder för att ställa frågan om våldsutsatthet kunde jämföras med identifierade hinder vid andra förebyggande åtgärder, så som rutinmässiga frågor kring rökning eller alkoholvanor, det vill säga exempelvis att man har för lite tid i mötet med patienterna för att hinna ställa frågor kring detta. Studiens författare menar att man därför kan jämföra frågan kring våldsutsatthet med hur andra förebyggande metoder fungerar inom hälso- och sjukvården och därmed

använda liknande metoder för att ställa rutinmässiga frågor kring våld (Waaen et al. 2000).

Vi är som tidigare nämnts medvetna om att dessa studier fokuserar på hälso- och sjukvård och inte på socialtjänsten. Anledningen till att vi inte har beskrivit ytterligare forskning som fokuserar på socialarbetares erfarenheter angående att fråga om våldsutsatthet är, som redan framkommit, att detta verkar vara ett mindre omfattande forskningsområde. Däremot är vår uppfattning att många aspekter av sjukvårdspersonals och socialarbetares arbete är gemensamma; fastän man har olika utbildning och arbetar i olika organisationer möter båda dessa yrkeskategorier människor i behov av stöd och hjälp och de ska utreda och arbeta utifrån patientens eller klientens behov. Vi menar också att det kan finnas liknande etiska frågor att ta hänsyn till i det praktiska arbetet för dessa yrken samt att både sjukvårdspersonal och socialarbetare har ett ansvar att arbeta förebyggande i syfte att motverka frågan om våld i nära relationer. Ovanstående studiers resultat bör alltså till stor del kunna "översättas" till socialarbetares arbete. Därför anser vi att de studier vi här har redovisat trots allt är relevanta för det vi har för avsikt att undersöka.

3.5 Professionella förhållningssätt i mötet med våldsutsatta

Professionella kan, som framgår av de studier vi ovan har beskrivit, ha stor betydelse för en våldsutsatt kvinna. Vi ska nu därför sammanfatta några centrala teman i en text skriven av Hanna Olsson, psykoterapeut och handledare, och som berör förhållningssätt hos professionella i mötet med våldsutsatta kvinnor. Detta för att få en djupare förståelse av hur socialarbetare kan uppleva sitt arbete. Texten utgår från Olssons erfarenhet att handleda professionella som i sin yrkesutövning möter våldsutsatta kvinnor.

Att förstå våldet som maktutövning menar Olsson (2011) är grundläggande, samt att den professionelle behöver ha kunskap om hur våldet påverkar den utsatta kvinnan. Detta innebär bland annat att kunna förstå ambivalensen i de olika och komplexa känslor som kvinnan bär med sig och att våld i en nära relation påverkar kvinnans hela livssituation. En kvinna som varit utsatt för våld är ofta fråntagen känslan av att ha ett värde som människa och har ofta internaliserat mannens verklighetsuppfattning, vilket betyder att hon lägger skulden och skammen på sig själv och bagatelliserar våldet (Olsson 2011).

Ytterligare en aspekt att ta hänsyn till är att påminna sig själv om vad som ingår i den yrkesroll man har. Då man möter en person i en mycket utsatt situation kan man få känslan av att man inte kan hjälpa tillräckligt utifrån från sin egen profession och sina arbetsuppgifter. Det kan då vara viktigt att tänka på att göra det man kan så bra som möjligt inom ramen för sin egen yrkesroll och att försöka acceptera att det finns gränser för möjligheterna att hjälpa till med alla delar av en människas liv. Strukturen och ramarna på arbetsplatsen är här en viktig del i känslan av att kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett bra sätt. Hit hör aspekter som handlar om arbetsuppgifter, ansvar och förväntningar på den professionelle men också sådant som gemensamma möten, tider, samarbete inom organisationen och med andra aktörer och handledning. Sammantaget krävs alltså vissa förutsättningar, både i organisationen och hos den enskilde yrkesutövaren för att på bästa sätt kunna hjälpa den som är utsatt för våld (Olsson 2011).

3.6 Sammanfattning tidigare forskning

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns omfattande forskning kring våld i nära relationer, och framförallt mäns våld mot kvinnor, samt även svenska och internationella studier som rör professionellas, men framförallt sjukvårdspersonals, tankar kring att fråga om våldsutsatthet. Det finns även material från Socialstyrelsen som kan användas praktiskt i socialt arbete, bland annat ovan nämnda handbok, samt texter som handlar om vad man som professionell kan tänka på i arbetet med personer som har erfarenhet av våld i en nära relation. Slutsatser som framkommit har bland annat visat på svårigheter vad gäller att som professionell hitta möjligheter att ställa frågan om våldsutsatthet samt att det finns olika sätt att förstå och beskriva våld i nära relationer. Det verkar dock inte finnas tillräckligt beprövade arbetssätt för personal inom socialtjänsten att använda sig av i denna fråga. Det är också svårt att hitta studier som specifikt handlar om *socialarbetares erfarenheter och upplevelser av att ställa frågan om våld i nära relationer* till klienter, liknande de som har genomförts inom hälso- och sjukvården. Detta trots att socialtjänsten har ett särskilt ansvar för våldsutsatta kvinnor. Med denna bakgrund är vår uppfattning att detta område bör utforskas ytterligare och det är även en anledning till vårt intresse att genomföra denna studie.

4 METOD

I detta kapitel redovisar vi studiens metodologiska grund. Vi börjar med att diskutera val av metod för att sedan redovisa tillvägagångssätt vid bland annat urval, genomförande och analys samt vilka etiska överväganden vi har gjort. En diskussion kring för- och nackdelar med metoden förs löpande i texten i detta kapitel.

4.1 Ansvarsfördelning

I början av uppsatsarbetet arbetade vi båda två tillsammans med att diskutera val av ämne och metod. Vi utformade frågeguiden och förberedde oss på genomförandet av fokusgruppen. Efter fokusgruppens genomförande valde vi också att gemensamt transkribera vårt material. Först därefter har vi delat upp arbetet genom att skriva vissa delar var. Vi delade upp analysarbetet utifrån våra frågeställningar, och en av oss analyserade främst den första frågeställningen, medan den andra analyserade utifrån de två andra. Vi har också letat litteratur till teorier och analyserat på olika håll, för att sedan med jämna mellanrum gå igenom våra texter tillsammans. Detta har gjort att vi har fått nya insikter kring vårt material allteftersom, och därefter ha kunnat gå tillbaks och analysera ytterligare. Alla uppsatsens delar har vi båda två läst, kommenterat och diskuterat för att till slut komma fram till en text som vi båda två är nöjda med.

4.2 Litteratursökning

I uppsatsarbetets början sökte vi först litteratur dels kring ämnet *våld i nära relationer* och dels kring metoden *fokusgrupp*. Vi märkte att begreppet våld i nära relationer inte var särskilt vanligt i litteraturen, och vi fick söka på andra närliggande begrepp som exempelvis *mäns våld mot kvinnor* och *kvinnomisshandel* för att hitta relevant information. För att hitta litteratur och studier som handlar om socialarbetare har vi kombinerat sökord som *socialarbetare* med *mäns våld mot kvinnor/våld i nära relationer*. Vi har främst använt oss av databasen LIBRIS och Göteborgs universitets hemsida för att söka efter litteratur. Vi har även sökt på andra webbsidor som exempelvis Socialstyrelsen och Nationellt Centrum för Kvinnofrid. När vi har hittat källor vi anser vara relevanta har vi även letat i dessa referenslistor för att hitta ytterligare användbart material.

4.3 Fokusgrupp som kvalitativ forskningsmetod

Vår utgångspunkt med denna studie har varit att få en djupare förståelse för socialarbetarnas upplevelser och tankar kring våld i nära relationer samt om, och hur, de frågar klienter om detta. Vi har således inte haft syftet att generalisera eller föra statistik över exempelvis åsikter eller attityder. Därmed lämpar sig en forskningsmetod av kvalitativ art. Enligt Bryman (2011) innebär kvalitativ forskning mycket förenklat att fokus ligger på tolkningar av individers utsagor och på att försöka förstå personers uppfattningar om sin situation, till skillnad från en kvantitativ ansats där tyngdpunkten istället handlar om en kvantifiering av data och prövning av teorier och hypoteser.

Idén till att använda fokusgrupp som metod fick vi vid det första handledningstillfället för denna uppsats. Innan dess hade vi begränsad kunskap om vad fokusgrupp som metod innebär, men efter att ha diskuterat med vår handledare och läst

en del metodlitteratur ansåg vi att fokusgrupp är en metod som skulle kunna ge oss svar på vårt syfte och våra frågeställningar.

Enligt Bryman (2011) är en fokusgrupp en kvalitativ metod som är lämplig för att undersöka hur en grupp diskuterar och resonerar kring en viss frågeställning eller ett visst ämne. Deltagarna får samtala om sina erfarenheter och kan genom detta även komma fram till nya tankar och insikter kring ämnet. Gruppdeltagarna får under en begränsad tid diskutera ämnet under ledning av en (eller två) samtalsledare.

Halkier (2010) skriver att en stor fördel med fokusgrupp är att den bygger på dialog och delaktighet och att det går snabbt att sammanställa resultaten och redovisa dem. Den utgår dock från just en grupp, vilket gör att den däremot är mindre lämpad vad gäller att få fram information om enskilda personers livsvärld. Vi anser emellertid att våra frågeställningar lämpar sig mycket bra som underlag till en gruppdiskussion där deltagarna kan pröva olika tankar gentemot varandra vilket gör att en fokusgrupp passar bättre än individuella intervjuer i detta fall. Enskilda intervjuer hade alltså inte gett oss samma möjlighet att studera hur socialarbetare diskuterar vårt studieämne, men däremot hade intervjupersonen i detta fall möjligtvis kunnat utveckla sitt eget resonemang i något större utsträckning.

Det finns olika sätt att strukturera och genomföra en fokusgrupp. Halkier (2010) skiljer på en lös och en stram/strukturerad fokusgrupp. I den strukturerade modellen ligger fokus mer på innehållet i diskussionen än på interaktionen mellan fokusgruppdeltagarna. Gruppledaren styr här frågorna och samtalet mer än i den lösa fokusgruppen och har möjlighet att anpassa diskussionen till vad som är relevant för studien. Däremot passar en lösare modell bättre om fokusgruppen exempelvis är en förstudie till en senare undersökning, där deltagarna friare kan välja samtalsämnen. Vi har valt att använda en modell som mer riktar sig åt det strukturerade hållet, då vi främst är intresserade av att ta reda på vad socialsekreterarna säger, och mindre intresserade av att studera interaktionen mellan dem. Vi utvecklar beskrivningen av denna modell något ytterligare nedan under rubriken *Frågeguide*.

4.4 Urval och utformning av fokusgrupp

Som redan framkommit vill vi med denna studie undersöka hur socialarbetare i socialtjänsten talar om våld i nära relationer samt hur de tänker kring att fråga sina klienter om våld i nära relationer. Kriteriet för vårt urval är således att deltagarna ska vara socialarbetare. Då vi båda gjorde praktik i socialtjänsten använde vi oss av denna möjlighet för att få tag på eventuella deltagare till vår studie. Vi valde dock att kontakta endast den ena av våra tidigare praktikplatser. Detta gjordes genom att skicka ut en intresseanmälan kring att vara med i en fokusgrupp via e-post till alla socialarbetare som arbetar på enheten för ekonomiskt bistånd. Att det var just denna enhet, det vill säga ekonomiskt bistånd, som kom i fokus för vår studie har enligt oss inte stor betydelse. Vi kunde ha genomfört en fokusgrupp inom andra delar i socialtjänsten men då denna enhet var lättillgänglig för oss valde vi att fokusera på denna. Intresseanmälan hittas i Bilaga 1.

Dessutom kunde den av oss som praktiserat vid denna enhet även fråga de anställda socialarbetarna genom direkt personlig kontakt i samband med att intresseanmälan skickades ut, då hon vid detta tillfälle arbetade extra på enheten. Bryman

(2011) beskriver två typer av urval. Ett kallas för målstyrt urval, där personer väljs för att de är relevanta för det som ska undersökas. Ett annat sorts urval är ett så kallat bekvämlighetsurval vilket, som hörs på namnet, innebär att deltagare väljs utifrån att de finns tillgängliga i forskarens närhet. Vi har använt oss av en kombination av dessa två typer av urval; dels behövde vi socialarbetare med anledning av syftet med vår studie och dels kunde vi genom personlig kännedom ta kontakt med dessa. Vi visste dessutom att några av socialarbetarna arbetar specifikt med ärenden kring våld i nära relationer, vilket vi såg som en fördel utifrån syftet med uppsatsen.

Halkier (2010) skriver att sex till tolv deltagare är lämpligt för en fokusgrupp. Det är oftast lättare för deltagarna att komma till tals och våga uttrycka sig i olika frågor om gruppen inte är så stor. Även Bryman (2011) diskuterar fokusgruppers storlek och menar att gruppstorleken beror på syftet med undersökningen. Om syftet är att få fram många men korta synpunkter kan en större grupp vara att föredra, medan en mindre grupp är lämplig om deltagarnas mer ingående personliga uppfattningar är av intresse. Vi valde att sträva efter att ha antalet sex till åtta deltagare. Vi tyckte att detta vore en passande storlek på en grupp där deltagarna skulle få chansen att komma till tals samt att vi skulle kunna hantera diskussionen i en grupp med detta antal deltagare.

Enligt Bryman (2011) är ett problem och en begränsning med just fokusgrupper att det kan vara svårt att organisera sådana praktiskt, vilket även vi fick erfara. Vi hade svårigheter att få ihop ett tillräckligt antal personer för att fylla ens en fokusgrupp då vi behövde hitta en tid som skulle passa alla deltagare. Arbetet med att hitta personer som var intresserade av att vara med samt att hitta en gemensam tid blev mycket tidskrävande. Enligt oss är just dessa förberedande moment en nackdel med fokusgrupp som metod då man har ont om tid, jämfört med exempelvis individuella intervjuer där sådana svårigheter oftast inte uppkommer i samma utsträckning. Efter mycket pusslande med olika tider och mejlkonversationer med de socialarbetare som var intresserade lyckades vi få ihop och genomföra en fokusgrupp där sex socialarbetare deltog. Fokusgruppen genomfördes i november 2011.

Vi inser att det finns vissa problem med att endast *en* fokusgrupp är underlag för vår studie. Vi hade bara denna enda ”chans” att få in användbar empiri. Det kan också vara så att just den gruppen vi utgår från har sina specifika sätt att tala om ämnet. Vi menar dock att vi med vår studie endast är ute efter att ge exempel på vad som kan förekomma i en diskussion bland socialarbetare, och inte att generalisera till andra grupper på andra socialkontor. Detta, tillsammans med att vi utgår från och studerar flertalet tidigare studier och forskning och jämför med våra resultat, gör att vi anser att en fokusgrupp är tillräckligt för att kunna svara på våra frågeställningar.

Alla sex deltagare i vår fokusgrupp känner varandra eftersom de arbetar på samma arbetsplats, och även en av oss gruppledare känner i viss mån till deltagarna. Studier som bygger på redan existerande sociala nätverkgrupper, det vill säga att deltagarna som redan känner varandra, har enligt Halkier (2010) en del fördelar. Det kan underlätta för deltagarna att vara i en grupp där de känner sig trygga. Deltagarna från samma nätverk kan också fördjupa varandras perspektiv eller synsätt på grund av delade erfarenheter, kunskaper och upplevelser. Vi inser dock att det

även finns nackdelar med att deltagarna sedan innan känner varandra, eftersom det kan innebära att invanda samspelsmönster och hierarkier i gruppen kan påverka deltagarnas möjlighet att komma till tals och att föra fram sin egen åsikt. Vi menar dock att fördelarna väger tyngre och att det inte är avgörande för huruvida vi kan få svar på våra frågeställningar om deltagarna känner varandra eller inte.

Vi valde att genomföra vår fokusgrupp på våra deltagares arbetsplats, då vi ansåg att detta kunde underlätta för deltagarna framförallt praktiskt samt att miljön är bekant för dem.

4.5 Frågeguide

Som framkommit ovan under rubriken *Fokusgrupp som kvalitativ forskningsmetod* har vi valt att utforma vår fokusgrupp utifrån en relativt stram modell. Detta innebär att vi genom att ställa bestämda frågor försöker få svar på våra frågeställningar, att innehållet är det viktiga, och att deltagarna inte fritt får styra diskussionens utveckling. Vi anser dock att det i praktiken är svårt att helt och hållet skilja mellan en lös och en stram modell och att vi i viss utsträckning använder oss av båda samtidigt. Detta eftersom vi menar att det vore olämpligt och omöjligt att fullt ut styra diskussionen mellan deltagarna och att interaktionen och det sociala samspelet mellan dem är nödvändig i en gruppdiskussion. Därför ville vi ha en balans mellan att ha i förväg bestämda frågor att utgå från och att deltagarna i fokusgruppen skulle få tala om sådant som de själva kom att tänka på.

Vi utformade därför både frågor som var av allmän karaktär och som var mer specifika och smala. Vi delade upp vår frågeguide i tre teman med sex, fem respektive fyra frågor. De tre teman är: *Våld i nära relationer enligt socialarbetarna*, *Socialarbetarnas tankar kring våld i nära relationer kopplat till deras arbete* och *Våld i nära relationer – socialtjänstens ansvar*.

Syftet med vår uppsats kan delas upp i två delar. Vi vill undersöka *hur socialarbetare i socialtjänsten talar om våld i nära relationer* och *hur de reflekterar kring att fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer*. Vidare har vi tre frågeställningar vilka är följande:

Hur beskriver och förstår socialarbetare våld i nära relationer?

I vilka situationer frågar socialarbetare klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer?

Hur kan man, enligt socialarbetare, fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer?

Vi delade upp vår frågeguide utifrån tre teman. Det första temat berör frågor om våld i nära relationer i allmänhet och de två senare inriktar sig på frågor kring arbetet som socialarbetare i förhållande till våld i nära relationer, det vill säga de två sista frågeställningarna. Vår frågeguide hittas i Bilaga 2.

Vi fortsätter nu metodkapitlet genom att beskriva relevanta aspekter gällande genomförandet av fokusgruppen.

4.6 Fokusgruppleddarens roll

Halkier (2010) beskriver gruppleddarens roll i en fokusgrupp. Grundläggande är att vara inställd på att lyssna till deltagarna och tänka på att deltagarna alltid ska tala mer än gruppleddaren. Vidare menar Halkier att gruppleddaren har två huvudsakliga uppgifter att fokusera på. Den första handlar om att få deltagarna i fokusgruppen att tala med varandra, utan att kontrollera samtalet för mycket. För det andra behöver gruppleddaren kunna hantera det sociala samspel som utvecklas mellan deltagarna och vara förberedd på att detta kan se ut på olika sätt beroende på vilka personer som deltar. Eftersom det i en fokusgrupp är fler deltagare än i en individuell kvalitativ intervju blir den sociala interaktionen av en annan typ. Vi ansåg att det bästa sättet att få svar på våra frågeställningar var att deltagarna i fokusgruppen skulle få tala så fritt som möjligt kring vårt ämne, men att vi som gruppleddare skulle styra diskussionen om den hamnade för långt utanför det som vi ville undersöka.

I vår studie var vi två fokusgruppleddare. En svårighet med detta kan enligt oss vara att få en uppdelning som känns bra vad gäller att ställa frågor. Vi hade förberett oss på att frågorna som vi ställde till deltagarna till viss del skulle överlappa varandra vilket innebar att alla frågor antagligen inte skulle behöva ställas. Vi delade ändå upp frågorna mellan oss och bestämde att när någon av oss anser att en fråga har blivit besvarad har den andra rätt att ställa nästa fråga. Enligt oss var det viktigt att ha förberett en struktur som gjorde att vi kunde fokusera oss på deltagarnas diskussion istället för vem av oss som skulle göra vad. En fördel med att vara två fokusgruppleddare är att man ofta uppmärksammar olika aspekter i fokusgruppens diskussion vilket kan vara intressant för tolkning och analys. I vårt fall var det även en trygghet att vara två gruppleddare då ingen av oss hade genomfört en fokusgrupp förut.

4.7 Gruppdiskussionen

Introduktionen är viktig i alla typer av fokusgrupper. I introduktionen skapas ramar för resten av gruppsamtalet och här får också deltagarna chans att ställa eventuella frågor (Halkier, 2010). I vår introduktion berättade vi först vad vår uppsats ska handla om och kort om varför vi har valt att skriva om ämnet. Vi förklarade vad syftet är med att vi har valt att genomföra en fokusgrupp och att vi var intresserade av att höra deltagarnas tankar kring ämnet. Deltagarna hade alla fått skriftlig information kring detta innan, men vi ansåg att det var viktigt att upprepa detta i själva fokusgruppsituationen då detta skapar en naturlig inledning samt att eventuella frågor kan besvaras. Vi meddelade också den tidsmässiga planeringen av samtalet. En presentationsrunda där deltagarna fick säga sina namn genomfördes på grund av att en av oss inte hade träffat deltagarna innan. Etiska frågor som vi berörde i introduktionen och som vi har arbetat efter i övriga delar av uppsatsarbetet kan läsas nedan under rubriken *Etiska aspekter*.

Halkier (2010) beskriver hur man efter introduktionsrundan inledningsvis kan använda en öppen fråga som man kan anta att alla i gruppen kan relatera till och där olika perspektiv kan framkomma. Vi började med att ställa frågan "Vad tänker ni på när ni hör begreppet våld i nära relationer?" till gruppen. Vi ansåg att denna fråga lämpade sig väl som inledning då deltagarna själva kunde styra vilka aspekter av ämnet som skulle tas upp samt att frågan innebär en möjlighet att komma till tals oavsett hur insatt man är i ämnet.

När vi sedan ställde övriga frågor till deltagarna utgick vi, som framkommit ovan, från tre övergripande teman och under varje tema hade vi förberett mellan fyra och sex frågor. Som framkom ovan blev flera frågor ibland besvarade på samma gång i en diskussion. Vi försökte att inte avbryta och därmed störa gruppens samtal. Däremot ställde vi båda följdfrågor kring diskussioner som vi ansåg vara intressanta och där vi ville ha reda på mer. Följdfrågorna blev enligt oss dock relativt få, då deltagarna verkade intresserade av ämnet och hade saker att säga kring varje fråga.

Ett problem som kan uppstå i en fokusgrupp är att vissa deltagare tar mer plats än andra i samtalet och får mer tid att framföra sin åsikt och kan på så sätt styra diskussionen (Bryman 2011; Halkier 2010). I vår fokusgrupp anser vi inte att detta blev ett problem, fastän vissa deltagare talade mer än andra. Vi behövde inte avbryta någon och alla fick komma till tals och berätta om sina erfarenheter och inställningar. Deltagarna kände varandra sedan innan och verkade vara trygga i att framföra sina tankar inför de andra. En annan farhåga och situation som kan uppstå i en fokusgrupp är oönskade tystnader där varken gruppledaren eller deltagarna vet vad de ska säga. I vår fokusgrupp försökte vi använda pauserna till att låta deltagarna reflektera över det som precis hade sagts. Ofta gjorde detta att deltagarna kom på fler saker att säga och vi upplevde inte att såkallade ”pinsamma” tystnader uppkom. Vad som däremot var en svårighet att förhålla sig till i fokusgruppen var tidsaspekten. Eftersom vi endast kunde genomföra en fokusgrupp blev det viktigt att detta tillfälle gav material som vi kunde använda i vår studie. Vi upplevde att vi hade kunnat tala längre kring vårt ämne med deltagarna. Vi hade dock inte möjlighet till detta och det hade inte heller varit lämpligt med tanke på hur lång tid en fokusgrupp bör ta. Sammanfattningsvis anser vi att vi fick in material som kunde besvara våra frågeställningar.

Vi avslutade fokusgruppen genom att gå en runda där deltagarna, om de ville, fick tillägga något eller sammanfatta något som de hade kommit att tänka på under samtalets gång. Syftet med detta var att alla deltagare skulle få chans att komma till tals samt att avsluta fokusgruppen på ett tydligt sätt. Fokusgruppen varade i cirka en timme och femton minuter.

4.8 Inspelning och transkribering

Vi valde att spela in samtalet i fokusgruppen med ett inspelningsprogram i våra mobiltelefoner. Vi hade flertalet gånger innan genomförandet av vår fokusgrupp kontrollerat att det fungerade att spela in i båda telefonerna under tillräckligt lång tid och att det gick att lyssna på en inspelning. Innan genomförandet av vår fokusgrupp hade vi bestämt att endast anteckna vissa ord eller några av våra tankar som kunde uppkomma under fokusgruppens samtal. Vi ansåg det vara viktigare att kunna vara fokuserad och lyhörd för intressanta diskussioner i gruppen och kunna ställa eventuella följdfrågor än att anteckna vad deltagarna sa.

Direkt efter fokusgruppens genomförande diskuterade vi vilka tankar vi hade fått under gruppens samtal och skrev ner sådant som vi ansåg hade varit intressant och relevant för syftet med vår studie. Dagen efter fokusgruppintervjun genomförde vi transkriberingen. Halkier (2010) beskriver att man till viss del kan välja hur man transkriberar sitt inspelade material. Hon menar dock att man bör skriva ut inspelningen så noggrant som möjligt, med pauser och ljud som skratt, fnysningar och så vidare. Bryman (2011) har en något annorlunda utgångspunkt och anser att det

kan räcka att transkribera de delar som är relevanta för syftet med studien efter att ha lyssnat igenom intervjun eller fokusgruppsamtalet ett par gånger. Vi valde att göra ett mellanting av dessa tillvägagångssätt. Då vi främst var ute efter vad deltagarna sa valde vi att transkribera alla uttalanden, men vi tog inte med ljud som ”hm” eller ”eh” och skrev inte heller ut pauser. Vi var även intresserade av att studera om gruppen var samstämmig i vissa frågor skrev och vi skrev ut när deltagarna höll med om en åsikt, men inte exakt det de olika deltagarna sa, exempelvis ”ja”, ”mm” och så vidare.

Vi går nu vidare till att beskriva tillvägagångssätt vid analys.

4.9 Analys av empiri och framställning av slutsatser

På grund av att frågeställning 1 är relativt olik frågeställning 2 och 3 och för att få en struktur i uppsatsen har vi valt att även dela upp analysen utifrån våra frågeställningar. På detta vis har vi också kunnat resonera oss fram till om vi besvarar det vi avser att undersöka.

Vi började analysera vårt insamlade material direkt efter fokusgrupptillfället genom att, som framkommit, skriva ner tankar vi fått och diskutera vad vi hade upplevt och tolkat under fokusgruppen. Detta var en mycket övergripande och inledande tolkning av sådant vi hade tänkt på under genomförandet av fokusgruppen. I samband med att vi läste igenom det insamlade materialet några gånger tillsammans började vi markera det som vi ansåg i stora drag var centralt i det som fokusgruppen hade diskuterat.

Vad gäller vår första frågeställning tolkade vi fokusgruppens diskussion som att socialarbetarna talade om våld i nära relationer på tre nivåer; individ, relation och strukturnivå. På individ- och relationsnivå har vi valt att analysera fokusgruppdiskussionen utifrån exempelvis social inlärning och socialt arv då fokusgruppen enligt vår tolkning främst talade om dessa aspekter. Dessa aspekter ingår i ett socialpsykologiskt perspektiv och vi har därför valt detta perspektiv som en övergripande benämning på denna del av analysen. På strukturnivå har vi analyserat empirin utifrån ett feministiskt könsmaktsperspektiv.

Frågeställning 2 och 3 handlar om socialarbetarens arbete och har att göra med i vilka situationer och hur frågan om våld i nära relationer kan ställas. När vi läste igenom den del av fokusgrupp diskussionen som handlar om dessa frågeställningar gjorde vi tolkningen att makt i mötet mellan klient och socialarbetare var ett centralt tema som återkom. Därför valde vi att använda begreppet makt för att analysera frågeställning 2 och 3.

Under analysarbetets gång kom vi fram till att vissa teman var centrala under varje frågeställning. Det är dessa teman som utgör underrubriker i kapitlet *Resultat, analys och diskussion*. Vi valde under arbetet med analysen att presentera resultat, analys och diskussion i ett och samma kapitel då vi anser att dessa hänger ihop. I sista kapitlet sammanfattar vi de slutsatser vi anser oss ha kommit fram till under analysen.

Sammanfattningsvis har vi gått tillväga genom att först läsa igenom materialet översiktligt för att hitta centrala teman i stora drag för att sedan välja teorier och

gå in mer i detalj i analysen. Det är alltså utifrån empirin som valet av teorier har kommit.

4.10 Validitet och reliabilitet

Validitet innebär kortfattat att man undersöker det man har för avsikt att undersöka. (Halkier 2010). Kvale & Brinkmann (2009) menar att validiteten ska vara närvarande under hela forskningsprocessens gång. Detta innebär att alla steg i forskningen ska innefattas av ett kritiskt synsätt där forskaren reflekterar över om studien är genomförd på ett sådant sätt att slutsatserna anses rimliga i förhållande till avsikten med studien.

Reliabilitet kan ses som en del av validiteten och handlar i vanliga fall om att en annan forskare ska kunna upprepa den aktuella studien och få fram samma, eller liknande resultat. I kvalitativ forskning är detta krav svårt att uppfylla, eller inte ens relevant att uppfylla, då denna typ av studier inte avser att mäta exakta siffror eller liknande utan handlar om att undersöka människors uttalanden och berättelser (Bryman 2011; Halkier 2010). Halkier (2010) menar att man i kvalitativ forskning kan förstå reliabiliteten som en tillförlitlighet och genomskinlighet där metoder och databearbetning ska beskrivas på ett sådant sätt att andra ska kunna bilda sig en uppfattning om hur väl studien har genomförts.

Först och främst är valet av metod av betydelse för vår studies validitet. Vi ansåg att fokusgrupp som metod skulle kunna ge oss svar på det vi ville undersöka. Vi inser att vi istället skulle kunna ha använt oss av enskilda intervjuer, men vi menar att de frågeställningar som vi har velat få svar på lämpar sig mycket bra för en gruppdiskussion. Enligt vår uppfattning är vårt ämne av sådan karaktär att det kan diskuteras mellan socialarbetare istället för att, som i en intervju, vi ställer frågor och en socialarbetare svarar. Syftet med vår studie är inte heller att exempelvis jämföra svar mellan olika sociala kategorier av människor, utan att undersöka hur socialarbetare som en enhet diskuterar kring vårt ämne.

Vidare har vi utgått från våra frågeställningar då vi har utformat vår frågeguide och även då vi har analyserat. Det insamlade materialet lyssnades igenom flera gånger och vi diskuterade oss fram till vilka teoretiska utgångspunkter som vi ansåg vara användbara för att analysera empirin. Vi har varit noga med att läsa igenom analysen flera gånger och kontrollera så att vi har besvarat frågeställningarna, detta för att validiteten ska vara så hög som möjligt. När det gäller redovisningen av hur studien har genomförts har vi försökt att återge så mycket som möjligt för att läsaren ska kunna bedöma hur vi har kommit fram till våra slutsatser. I och med detta ökar möjligheterna för en högre reliabilitet. Sammanfattningsvis är vår mening att vi har fått svar på det vi haft för avsikt att undersöka.

4.11 Etiska aspekter

I all forskning behöver etiska aspekter beaktas. Inom det samhällsvetenskapliga området utgör ofta människor och deras berättelser empirin, och man behöver i och med det reflektera över vilka förhållningssätt man ska inta gentemot de medverkande personerna (Bryman 2011).

Några etiska principer är grundläggande inom denna typ av forskning. Den första är *informationskravet* vilket innebär att deltagarna i studien ska vara informerade om syftet med undersökningen och hur resultatet av forskningen kommer att framställas när studien är klar. De ska vidare få information om att deras medverkan ska vara frivillig och att de kan välja att bryta denna medverkan när som helst under forskningsprocessens gång. *Samtyckeskravet* är nästa fråga, vilket handlar om att deltagarna ska godkänna sin medverkan i studien. Samtycket hör ihop med informationskravet, då ett uppriktigt samtycke endast kan ges om deltagarna har fått korrekt och tillräcklig information kring studien. Ytterligare en etisk fråga är *konfidentialitetskravet*. Uppgifter om de deltagande personerna ska i största möjliga utsträckning vara konfidentiella och obehöriga ska inte kunna komma åt uppgifterna. Det sista kravet benämns *nyttjandekravet* och innebär att de uppgifter som forskaren samlar in om deltagarna endast får användas för ändamålet med forskningen i det aktuella fallet (Bryman 2011; Halkier 2010).

Vi har genom uppsatsarbetets gång reflekterat vilka etiska överväganden vi har behövt göra. Angående informationskravet och nyttjandekravet har vi utgått från ett antal steg. Vi informerade i den inledande skriftliga intresseanmälan vad syftet med vår studie var och berättade att vi var intresserade av att genomföra en fokusgrupp för att få svar på våra frågeställningar. Vi upplyste också om planerad tidsåtgång, att vi kommer att spela in samtalet samt att det som sägs endast kommer att användas till vår uppsats. Alla dessa aspekter upprepade vi i inledningen till själva genomförandet av fokusgruppen. Deltagarna uppmuntrades att ställa frågor om något var oklart. Vid detta tillfälle fick deltagarna även information om när vi planerade vara klara med den slutgiltiga uppsatsen och att de skulle få tillgång till denna då. Vi fick dock i efterhand kontakta deltagarna via e-post och informera om att denna tidpunkt hade blivit framflyttad då vi inte blev klara enligt vår tidsplan.

Vidare har alla deltagare fått samtycka till sin medverkan i fokusgruppen. Svårigheter med samtycke har i vårt fall inte varit omfattande, då fokusgruppen som metod till stor del innebär att de som varit intresserade av att medverka själva har anmält sitt intresse. Vår uppfattning är också att reflektioner kring samtycke i större utsträckning behöver diskuteras i studier där deltagarna exempelvis är barn eller om man använder sig av observation som metod.

Vad gäller konfidentialitetskravet har en aspekt varit att vi har valt att inte skriva ut vilken stadsdel eller arbetsplats socialarbetarna tillhör. Vi ser först och främst ingen fördel med att redovisa detta vad gäller syftet med själva uppsatsen. Detta då vi inte är intresserade av att jämföra olika verksamheter eller liknande. Men vi tror också att det skulle kunna innebära att utomstående som har viss insyn i arbetsplatsen skulle kunna avgöra ungefär vilka personer som deltagit, vilket vore att skapa obehag för de inblandade. Konfidentialiteten inom fokusgruppen är något svårare att förhålla sig till. Då alla deltagare vet vilka de andra deltagarna är kan detta innebära att de kan identifiera vissa uttalanden till en viss person. Vi menar dock att ämnet som diskuterades är av en sådan karaktär att det inte handlar om upplevelser som direkt har med deltagarnas personliga liv att göra utan som handlar om deras yrkesroll, vilket enligt oss är av mindre känslig karaktär. En annan aspekt av konfidentialiteten inom gruppen är att det av de sex socialarbetarna endast är en man, och resterande fem är kvinnor. När vi i analyskapitlet

skriver ut könet på en socialarbeters uttalande leder detta till att det inom fokusgruppen blir enkelt att lista ut vem det är som uttalar sig om det står just "han". En lösning på detta skulle kunna vara att skriva ut det könsneutrala ordet "hen" istället för "hon" eller "han", eller att inte skriva ut kön alls. Vi har dock valt att ha kvar både "hon" och "han" eftersom det endast är inom gruppen som det går att få reda på vem mannen är och att ämnet som vi nämnt innan inte är så känsligt att konfidentialiteten behöver tas extra hänsyn till.

5 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Centralt i fokusgruppens diskussion kring den första frågeställningen var orsaker till våld i nära relationer. Orsakerna kan enligt oss tolkas på tre olika nivåer. På individnivå kan våldet förklaras exempelvis som ett inlärt beteende eller som en känsla av maktlöshet. På relationsnivå kan våldet ses som en orsak av samspel mellan två personer, framförallt mellan en man och en kvinna i fokusgruppens diskussion. På strukturnivå talar fokusgruppen om en maktobalans mellan män och kvinnor och att våld i nära relationer därmed kan ses som ett resultat av mäns överordning och kvinnors underordning i samhället.

Ett genomgående tema i vår genomförda fokusgrupp vad gäller frågeställning 2 och 3 är enligt vår uppfattning den maktrelation som uppstår i mötet mellan socialarbetaren och klienten. Vi anser att begreppen makt och handlingsutrymme utgör teman som kan bidra till en förståelse av hur socialarbetarna reflekterar kring att fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer. Därför har vi valt att försöka besvara och analysera dessa två frågeställningar utifrån begreppet makt och handlingsutrymme.

5.1 Individ- och relationsnivå - socialpsykologiskt perspektiv

Inom det socialpsykologiska perspektivet inriktar man sig på sociala roller, familjesystem, social miljö, social inlärning samt andra sociala kontexter för att förklarar mäns våld mot kvinnor (Heran 1998).

I detta perspektiv beskrivs hur relationen mellan människor skapas samt hur sociala identiteter viktmakthålls (Payne 2008). Fokus för detta perspektiv riktas exempelvis mot samspelet mellan parterna i en relation och mannens orealistiska förväntningar på relationen som ofta leder till våld (Hydén 1995).

Hydén (1995) representerar det socialpsykologiska perspektivet och fokuserar på relationen och samspelet mellan mannen och kvinnan i ett misshandelsförhållande samt ser våldet som en illegitim handling i relationen mellan män och kvinnor. Orsaken till det manliga grova våldet anses vara framförallt alkoholism, men också psykisk avvikelse. Det mindre grova våldet ses däremot som en naturlig del i äktenskapet eller relationen.

Inom det socialpsykologiska perspektivet kan mäns våld mot kvinnor förklaras genom mannens sociala arv. Här ligger då fokus på individens uppväxtvillkor och övriga livsomständigheter. Våldet enligt detta synsätt är ett inlärt beteende där det sociala arvet förs vidare från en generation till nästa (Nordberg 2000). Hwang & Nilsson (2003) menar att det finns en del ärftliga och även miljöbetingade orsaker som kan göra vissa beteenden mer eller mindre sannolika eller bidra till att styra individens utveckling i en viss riktning.

Barn som har blivit utsatta eller bevittnat våld ses som avgörande faktorer till att de senare använder våld. Enligt Isdal (2008) kan brist på omsorg, avvisning och förlust som barn upplever under sin uppväxt leda till maktlöshet och till våldsutövande hos män. Tidigare erfarenheter i barndomen kan vara en avgörande faktor för hur resten av livet kommer att te sig. I korthet menar Isdal att individens bete-

ende kan förklaras utifrån drifter som man tänker sig verkar inom honom eller henne.

Här kan också teorin om social inlärning nämnas. Enligt denna teori är vårt sociala beteende till största delen inlärt. Enligt inlärningsteorin tittar man exempelvis på miljöns inverkan på vårt beteende, men också på hur andra människor fungerar som modeller för hur vi själva beter oss. Inlärningsteorin påvisar att en stor del av det mänskliga beteende lärs in genom att observera och imitera andra i den sociala omgivningen, och vissa beteenden blir acceptabla och önskvärda. Vad gäller våld mot kvinnor menar förespråkare för den sociala inlärningsteorin att detta våld skapas genom inlärning i en social familjekontext. Barn som blir utsatta för eller bevittnar våld kan lära sig att våldet eller beteendet är ett acceptabelt och lämpligt sätt att hantera känslor och konfliktfulla situationer (Isdal 2008; Nilsson 2003).

Enligt inlärningsteorin kan våldet ha positiva konsekvenser för den som utövar våld, och våldsutövande kan ge en känsla av makt, kontroll och styrka. Våldet kan även ge individen ett tillfälle att avreagera sig samt en upplevelse av att få sin vilja igenom (Råkil 2002:110). Isdal (2008) pekar på faktorer som kan skapa en känsla av maktlöshet hos individen. Det kan handla om händelser under uppväxten så som trauma, mobbning, avvisande eller brist på omsorg. Ett sätt att försöka övervinna känslan av vanmakt är att senare själv använda våld.

5.2 Strukturellt och feministiskt perspektiv

Istället för att se till individen för att förstå våld så förklarar det feministiska perspektivet mäns våld mot kvinnor utifrån en strukturell nivå där maktstrukturer i samhället är centrala utgångspunkter. Detta innebär att det inte går att peka ut enskilda egenskaper hos de män som utövar våld mot kvinnor. Istället beror mäns våld mot kvinnor enligt det feministiska perspektivet på den rådande könsmaktsordningen, det vill säga föreställningen om att män är överordnade kvinnor (Holmberg & Enander 2004).

Könsmaktsperspektivet framkom i en tradition av feministisk våldsforskning, framvuxen under framförallt 1960- och 1970-talet. Den feministiska våldsforskningen försöker att undvika att göra kvinnor medskyldiga till deras våldsutövning. Istället utgår man från den ojämlika vardagen och samhällets struktur samt ställer frågan ”*varför blir kvinnor slagna?*”. Könsmaktsperspektivet fokuserar på de överordnade patriarkala strukturer som medför en ojämlik maktfördelning mellan män och kvinnor. Inom detta perspektiv ses våldet som ett uttryck för denna ojämna maktfördelning (Holmberg & Enander 2004 och Lundgren 2004).

Lundgren (2004) menar att den grundläggande förståelsen av våldet mot kvinnor har sin utgångspunkt i att våld, makt och normalitet hänger ihop. Maktbalansen är en del av de kulturella föreställningar om könsroller som ses som normala. Mäns och kvinnors livsvillkor är olika på grund av de patriarkala strukturerna, företeelser som kan verka könsneutrala gynnar män och bidrar till att upprätthålla en struktur som möjliggör våld. Mäns våld blir ett uttryck för makt och genom att använda våld uppnår män kontroll över kvinnan i relationen men även över kvinnligheten, det vill säga över vad det innebär att vara kvinna. Mäns våld mot kvinnor är ett sätt att upprätthålla den manliga överordningen och den kvinnliga underordningen. Kvinnors underordning gäller inte bara på samhället i stort utan även inom familjens sfär. Våldet blir här ett verktyg för män som de använder för att

vidmakthålla sin makt och kontroll över kvinnor. Holmberg och Enander (2004) betonar också att makt i relationen mellan män och kvinnor skapas i vardagen och i samspel med sociokulturella strukturer, normer och förställningar.

Det strukturella perspektivet beskrivs enligt Johansson (2003) som ett sätt att förstå varför män utövar våld mot kvinnor. Han menar att det strukturella perspektivet pekar ut och belyser ett konsekvent könsförtryck där individens handlingar finns i ett större sammanhang där över- och underordning råder. Detta talar i sig om att män i allmänhet har en mer dominerande position än vad kvinnor har. Vidare grunder sig det strukturella perspektivet på att mäns våld mot kvinnor är ett mer omfattande könsförtryck. Vidare grundar sig detta perspektiv på att mäns individuella och slumpmässiga våldsytringar gentemot kvinnor är en del av ett mer omfattande könsförtryck.

Även Isdal (2001) beskriver strukturella förklaringar till våld i nära relationer. Han framställer den ekonomiska ojämlikheten i samhället som en grund till en känsla av maktlöshet hos fattiga och som en oro hos de rika att förlora makt. Han menar också att arbetslösheten är en annan faktor som skapar vanmakt hos individer och som kan vara en orsak för våld.

5.3 Makt

Det finns ett stort antal teoretiska perspektiv som fokuserar på maktbegreppet för att försöka beskriva vad detta kan ha för innebörd. Vi avser inte att här ge en full beskrivning av dessa eller att redogöra för vad makt "egentligen" innebär, utan väljer att se på makt ur perspektiv som enligt vår uppfattning har betydelse för vår studie.

Enligt en mycket begränsad definition kan begreppet *makt* beskrivas som en förmåga att få något att hända, att få till en förändring av något slag. Makten har också sin utgångspunkt i handlingar i relationen mellan olika parter, exempelvis mellan olika individer eller mellan staten och medborgarna (Engelstad 2006). Maktbegreppet kan förstås som dels handlingar och dels tillgångar till maktresurser. En maktresurs som socialarbetare har tillgång till är möjligheten att bevilja bistånd eller att fatta beslut om behandling. Maktutövningen kan ha både positiva och negativa konsekvenser (Meeuwisse, Sunesson & Swärd 2006). Något som också är relaterat till maktresurser är frågan om beroende och oberoende. I en familj kan kontroll över pengar och försörjning vara en maktresurs hos den person som innehar dessa medel, vilket skapar ett beroende hos de andra familjemedlemmarna. Detta utgör exempelvis en grundläggande fråga för ett av målen med den ursprungliga kvinnorörelsen, det vill säga att göra kvinnor oberoende av männens kontroll över ekonomiska resurser genom att arbeta för kvinnors rätt till förvärvsarbete och tillgång till socialförsäkringar. Inte bara ekonomiska resurser har betydelse för beroendeförhållanden mellan människor. Oavsett vad beroendet handlar om är den som *inte* är i behov av den andra, eller som har minst intresse av relationen, i ett överläge gentemot den andra (Engelstad 2006).

Ett annat uttryck för maktutövning är den så kallade *dolda makten*, det vill säga det som inte tydligt alltid uppfattas som maktutövning men som ändå innebär att en person har makt över en annan. Ett exempel på detta är att ha makt över vad som ska diskuteras, eller inte diskuteras om ett visst ämne. En person som kan välja att

undanhålla viktig information eller undvika vissa samtalsämnen får således en maktposition (Engelstad 2006). Att tala i termer som är svåra för den andra parten att förstå, att använda ”expertspråk”, är också att utöva makt med hjälp av språket. Detta innebär att även ha förmåga att kunna övertyga eller övertala någon till att göra något, på grund av att experten anses ha kunskap som ofta inte ifrågasätts (Börjesson & Rehn 2009).

Skau (2007) diskuterar begreppen *makt* och *hjälp* ur perspektivet socialt arbete och menar att när ett av dessa två begrepp framhävs riskerar det andra att döljas, exempelvis vid benämningar som ”hjälpapparat” där maktens roll blir osynlig. I relationen och interaktionen mellan klient och professionell finns alltid en maktspekt då socialarbetaren har en möjlighet att genomföra en åtgärd eller att låta bli att göra det. Begreppet ”hjälp” betecknar Skau som ”handlingar som syftar till att en eller flera människor ska nå fram till en förbättring av sin hälsa och/eller livssituation, eventuellt till att en försämring ska förhindras eller fördröjas” (Skau 2007, sid. 39).

Vi har i kapitlet om tidigare forskning beskrivit professionellas upplevelser av att ställa frågan om våldsutsatthet och att det finns vissa utarbetade rutiner kring hur man kan göra. I Socialstyrelsens handbok argumenteras också för att socialtjänsten rutinmässigt bör ställa denna fråga. En reflektion i detta sammanhang har att göra med klientens egen upplevelse av att bli lyssnad på i mötet med den professionella socialarbetaren. Skau (2007) diskuterar hur maktspekten återigen gör sig påmind i situationer där socialarbetaren ställer frågor utifrån ett i förväg bestämt formulär men samtidigt har svårt att lyssna till det som klienten berättar. Detta kan bero på att de frågor som ställs inte inriktar sig på det som klienten skulle vilja berätta om sin egen situation. För att klienten ska kunna få större inflytande och medverka i utredningssituationen kan både rutinmässiga och mer öppna frågor ställas för att han eller hon ska få chans att med sina egna ord berätta om det som är viktigt för just honom eller henne. Ett respektfullt bemötande kan avgöra om klienten känner sig lyssnad till istället för att endast bli utfrågad.

5.4 Handlingsutrymme

Förutom begreppen makt och hjälp anser vi att begreppet *handlingsutrymme* också är relevant för analysen av materialet från vår fokusgrupp. Enligt vår mening knyter detta begrepp på ett bra sätt an till frågeställning 2 och 3 som handlar om socialarbetarens arbete. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) sammanfattar begreppet handlingsutrymme på detta vis:

”Den organisation socialarbetaren verkar för sätter vissa ramar för uppdraget, yrkesrollen bär på den professionella kunskapen – och tillsammans skapar det handlingsutrymmet. I mötet med klienten formas hur handlingsutrymmet kan användas, och verkligen används” (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008 sid. 15).

Svensson et. al. (2008) beskriver handlingsutrymmet utifrån några drag som de anser vara gemensamma för socialarbetare oavsett i vilken organisation eller med vilka klienter de arbetar med. Först och främst menar de att oberoende av om socialarbetarens arbetsplats är en offentlig, privat eller ideell organisation så har socialarbetaren direktkontakt med den person som behöver hjälp. Handlingsutrymmet påverkas av organisationen, individuella faktorer hos socialarbetaren och hos klienten samt av interaktionen mellan socialarbetare och klient. Socialarbete-

rens handlingsutrymme är inte något som är ”bra” eller ”dåligt” i sig, utan är något som varje socialarbetare måste förhålla sig till. Det handlar om en möjlighet att göra val för hur man utför sitt arbete inom ramen för organisationen men även om att bedöma innehållet i valen, det vill säga en professionell kompetens och kunskap. Det är enligt detta synsätt inte själva reglerna som utgör handlingsutrymmet, utan socialarbetarens bedömningar och beslutsfattande. Socialarbetaren har ett professionellt ansvar att använda sig av sitt handlingsutrymme för att se vilka möjligheter som finns för att kunna ge hjälp och stöd åt klienten (Svensson et. al. 2008).

6 RESULTAT, ANALYS OCH DISKUSSION

I den första delen av detta kapitel, under rubriken ”*Orsaker till våld i nära relationer*” analyserar vi empirin som har att göra med frågeställning 1, det vill säga hur socialarbetare beskriver och förstår våld i nära relationer. I den andra delen av detta kapitel, under rubriken ”*Makt i mötet mellan socialarbetare och klient*” analyserar vi empirin som har att göra med frågeställning 2 och 3; i vilka situationer och hur socialarbetare frågar klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer. Vi kommer också att relatera fokusgruppens diskussion till tidigare forskning där vi anser detta vara relevant. Vi har resultat, analys och diskussion i samma kapitel då vi anser att dessa delar hänger ihop.

6.1 Orsaker till våld i nära relationer

Vi frågade fokusgruppen vad de kommer att tänka på vad gäller våld i nära relationer. En stor del av diskussionen kom att handla om orsaker till våldets förekomst. Vi kommer att presentera fyra teman som vi tolkar som centrala i socialarbetarnas diskussion. Dessa teman är *uppväxt och barndom*, *maktlöshet*, *maktstruktur och maktfördelning* samt *relation*. Temana är alltså valda utifrån empirin.

Uppväxt och barndom

En aspekt som fokusgruppen lyfter fram som en orsak till mäns våld är den enskilda mannens uppväxt. Vad som bland annat tas upp är att män kan ha påverkats av hur de blivit bemötta som barn och vad dem har lärt sig. Genom att ha varit utsatt för våld som barn kan man lära sig att även utsatta andra senare i livet enligt en av socialarbetarna.

En av socialarbetarnas uttalande får illustrera detta i följande citat:

”Den generationen som jag är och även äldre, det fanns ju inte lag att det var förbjudet, man hör många som uttrycker – jag fick ju en örfil, men det har inte skadat mig, även om det har kommit en lag så har man inte tagit in detta, att man fostrar sina barn, att tillrättavisa barn, har inte tagit till sig att det skulle vara något fel”

Då några socialarbetare i fokusgruppen refererar till mäns uppväxt som orsak till våldutövande konstrueras en bild av att våldet kan förklaras eller förstås genom att man ser till individen (mannen) som utför det. Detta resonemang söker förståelse till våldet på individnivå och kan kopplas till en individinriktad förklaringsmodell, ett perspektiv där orsakerna till mäns våld bland annat förklaras genom männens barndom. Som det förklaras ovan av socialarbetaren är våldsutövande ett socialt inlärt beteende som man får av sin uppväxt och i den miljö som man uppväxer i. Vi tolkar socialarbetarens svar som att han menar att tidigare erfarenheter påverkar mycket och avgör hur resten av livet kommer att bli för vissa män. En bild av socialarbetarnas resonemang är alltså att våldet är ett beteende som en person lär sig under sin barndom och omgivning och som förs vidare genom generationer. Detta kan sägas vara en förklaring på individnivå och som kan relateras till inläringsteorin samt det sociala arvet som bland annat innebär att en stor del av de mänskliga beteendena skapas genom att observera andra människor. Män som

under sin barndom såg deras pappa använda våld i hemmet mot sin mamma kan enligt detta synsätt komma att använda våld mot sin partner i senare livet (Isdal 2008; Nilsson 2003).

Maktlöshet

En aspekt i fokusgruppens resonemang tolkar vi som att mäns känsla av maktlöshet är en orsak till deras våldsutövning. Detta kan relateras till det som Isdal (2008) beskriver om mäns sätt att återta sin maktposition genom att använda våld. En av socialarbetarna tar till exempel upp hur vissa män känner sig maktlösa då de förlorar sin maktposition i hemmet när deras kvinnliga partner får en högre position än de själva eller på något sätt klara sig bättre i vardagen. En av socialarbetarna framhåller att en person kan använda våld på grund av frustration:

”Ett uttryck för frustration och riktar det mot de som är närmast”.

En annan socialarbetare resonerar kring känslan av osäkerhet:

”Osäkerhet hos förövaren, att han eller hon behöver utöva makt för att känna sig trygg i sig själv”

Detta uttalande handlar enligt vår uppfattning om en förklaring på individnivå där våldets orsak kan sökas i individens känsla av osäkerhet och otrygghet. Detta kan jämföras med det som Isdal (2008) beskriver angående att brist på omsorg som barn kan uppleva under sin uppväxt kan leda till en känsla av maktlöshet. Enligt några socialarbetare har otryggheten ett samband med känslan av maktlöshet som de menar att de uppfattar hos vissa klienter de möter. Följande citat tolkar vi som att förändrade positioner i familjen kan göra att våld förekommer:

”De klienter som vi träffar, har flyttat till annat land, blir som helt annat liv för dem, stressituation, kvinnan klarar sig oftare bättre än mannen, mannen fastnar mer, har mer att förlora, mannen som var försörjare... kvinnan läser och mannen klarar sig inte, blir att kvinnan blir mer självständig, mannen blir stressad, då finns det risk att mannen utövar våld mot kvinnan, tror att det kan vara en av de vanligaste orsakerna”

Maktstruktur och maktfördelning

Maktstrukturer i samhället framträder också i fokusgruppens diskussion som en grundläggande orsak till våld i nära relationer. Enligt några av socialarbetarna kan man se på våld i nära relationer som en samhällsstruktur där män har en överordnad position gentemot kvinnor. Detta kan relateras till det feministiska perspektivet och begreppet könsmaktsordning. Enligt detta perspektiv tolkas mäns våld mot kvinnor som en yttring av rådande strukturer som möjliggör mäns våldsutövning. Mäns våld mot kvinnor kan alltså ses som ett sätt att upprätthålla den manliga överordningen och den kvinnliga underordningen. Lundgren (2004) menar att man behöver se mäns överordning och kvinnors underordning inte endast på en övergripande nivå utan även i frågor som rör familjens sfär, där alltså våld i nära relationer förekommer. Våldet kan förstås som en ojämn maktfördelning som

drabbar kvinnor genom att de utsätts för våld av närstående män. Följande citat är ett exempel på fokusgruppens diskussion:

”Våldet mot kvinnor ligger mycket i maktfördelning”

En annan socialarbetare nämner en maktobalans som ett uttryck för våld i nära relationer:

”Samtidigt är det en maktobalans... ett sätt att få makt över en annan”

Vi tolkar socialarbetarnas uttalanden som att de drar paralleller mellan mäns våld mot kvinnor i nära relationer och det patriarkala system som råder i vårt samhälle. Män kan se sig som överordnade kvinnor och använda våld för att kontrollera kvinnan i relationen. Detta resonemang kan även kopplas till de förväntningar som samhället ställer på män och kvinnor kring hur de ska bete sig. Vi kan relatera detta resonemang till Johnsson-Latham (2008) som beskriver orsaken till mäns våld mot kvinnor som ett uttryck för den patriarkala maktordning som innebär mäns överordning och kvinnors underordning. Detta innebär att människor har olika livsvillkor och förutsättningar beroende av kön och att män ses som mer värda än kvinnor. Mäns våld mot kvinnor handlar enligt detta synsätt om att upprätthålla mäns makt och kontroll över kvinnor. Detta är också en synpunkt som även lyftas fram av en socialarbetare där hon uttrycker sig på följande vis:

”Mäns våld mot kvinnor, en orsak till det kan vara olika förväntningar på olika kön, hur tillåtande är det att bete sig på ett visst sätt i samhället hur man lär sig att uttrycka känslor, lär sig att prata med varandra, så att man kan prata om känslor och relationer, kan tänka mig att det finns en oförmåga hos personer att prata om saker, vuxet sätt utan att skada den andra psykiskt eller fysiskt”.

En reflektion som vi gör i samband med diskussionen kring maktlöshet och stress hos män handlar om att det i de allra flesta fall är just män som utövar våld. Kvinnor som lever under stressfyllda förhållanden och har ett påfrestande liv skulle enligt detta synsätt vara lika benägna att använda våld som män, vilket inte är fallet. Kvinnor utövar inte våld i samma utsträckning som män enligt tidigare forskning, exempelvis Brå (2009). Detta har även att göra med teorin om att barn som utsätts för våld sedan själva utsätter andra för våld senare i livet. Då både kvinnor och män kan leva under svåra förhållanden eller i konfliktfyllda familjer som barn vore det troligt att både kvinnor och män utövar våld mot sina närstående, men det har inte visat sig vara på detta vis. Vi tolkar fokusgruppens diskussion som att de främst talar om våld i nära relationer som mäns våld mot kvinnor, men att de har lite olika utgångspunkter i sina resonemang.

Detta kan även kopplas till det uttalandet där socialarbetaren beskriver att då kvinnor lyckas bättre än män när det gäller till exempel att anpassa sig i ett nytt samhälle och klarar stressen kan män känna sig som ”maktförlorare” vilket leder till att de utövar våld mot kvinnor.

Relation

En ytterligare aspekt som framkommer i fokusgruppen är att våldet ses som ett resultat av en konflikt mellan kvinnan och mannen. Ett sådant resonemang kan ses

utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv. Hydén (1995) lägger fokus på relationen och samspelet mellan mannen och kvinnan i ett misshandelsförhållande samt ser våldet som en illegitim handling i relationen mellan män och kvinnor. En av socialarbetarna uppmärksammar relationen mellan män och kvinnor. Han ger en bild av våldet som något som orsakas av själva relationen mellan mannen och kvinnan och som kan uppstå som en följd på aggression i relationen:

”Att man lever tillsammans, ligger så nära kärlek och hat, om man inte är väldigt medveten om vad som händer i en relation, så är det väldigt lätt att det föder aggression, kanske inte uttrycks i rent våld, att man blir förbannad, tror jag finns i de flesta relationer, man triggas varandra”.

Detta beskrivs också i tidigare forskning som en orsak till våld. Svensson (2008) kom i sin studie fram till att socialarbetare ibland beskriver mäns våld mot kvinnor som ”bråk” och att utövandet av våld ofta har sin bakgrund i en pressad livssituation. Att ha ekonomiska svårigheter är ett exempel på vad som kan tolkas som en pressad livssituation som kan skapa frustration i relationen och som enligt detta synsätt även kan utlösa våldshandlingar. En av socialarbetarna i fokusgruppen beskriver detta som en orsak till våld i nära relationer:

”Vad gäller våra klienter, en pressad ekonomi är något som kan trigga, något grundläggande, triggas andra saker som ligger under ytan som kanske inte hade behövt, andra faktorer, runt omkring socialt, arbetslös, är mycket saker som kan bidra till att trigga igång där vissa reagerar med att gå över gränsen, riskfaktorer”

Ytterligare orsaker eller faktorer som socialarbetaren nämner utöver de ekonomiska svårigheterna som deras klienter ofta har, är exempelvis arbetslöshet och stress. En socialarbetare talar om sambandet mellan arbetslöshet och stress som enligt henne kan uppfattas hos de flesta klienter som hon möter i sitt arbete. Hon beskriver hur män som känner stress i en svår ekonomisk situation eller arbetslöshet kan använda sig av våld i sin relation.

Vi vill också påpeka att några av vår fokusgrupp tog också upp männens våldsutsatthet när vi ställde en följdfråga om vilka som kan vara utsatta och vilka som utsätter. Följande citat visar hur en av socialarbetarna resonerar:

”Tror att det är vanligare än vad vi tror med t.ex. kvinnors våld mot män, men män söker inte hjälp, för att det är skam, hör ofta men du är ju man, slå tillbaks, många inte vågar för att det är skam att bli slagen av sin fru t.ex. som man”

Vi ser här en motstridighet i socialarbetarens yttrande mellan å ena sidan att män blir också utsatta för våld, å andra sidan känslan av skam som handlar om att män inte får bli slagna, utan de får slå tillbaks. Om vi återvänder till maktfördelningen och det patriarkala samhället som den feministiska teorin utgår från så beror synen på att män är män och får slå tillbaks mycket på samhället och dess struktur där män är överordnade kvinnor och har rätt att återfå sin makt genom att ha kvinnor i underordnade position.

Det som vi tolkar utifrån ovanstående att samhällets förväntningar på den manliga könen ställer inte bara krav på hur män ska bete sig utan också som vi har redan

redogjort ger möjligheten för män att utöva våld mot kvinnor genom att förklara deras våldsutövande som en del av deras manlighet.

Sammanfattning av frågeställning 1

Vår tolkning av fokusgruppens diskussion är att det finns flera olika sätt att förstå våld i nära relationer. En synvinkel hur våld i nära relationer kan förklaras är att omständigheter på individnivå som svåra uppväxtförhållanden eller en pressad livssituation kan utlösa våldshandlingar. Ett annat synsätt är att våldet är ett resultat av en rådande könsmaktsordning i vilken män har makt över kvinnor och där våld blir ett sätt att vidmakthålla sin maktposition.

6.2 Makt i mötet mellan socialarbetare och klient

Frågan om *makt* diskuteras som vi har sett uttryckligen i fokusgruppen när samtalet handlar om ämnet våld i nära relationer i allmänhet, exempelvis vad gäller maktbalansen mellan den som utövar och den som utsätts för våld och i diskussionen kring tänkbara orsaker till att våld i nära relationer förekommer. Däremot nämns inte själva ordet makt när fokusgruppen går över till att tala om sin yrkesroll och mötet mellan socialarbetare och klient. Detta betyder dock inte att frågor som rör makt är frånvarande eller att socialarbetarna bortser från dessa. Ämnen som berör socialarbetarens maktposition gentemot klienten menar vi till och med är högst närvarande i diskussionen, men att fokusgruppen använder sig av andra begrepp och uttryck för att beskriva sina upplevelser kring makt i det professionella arbetet. Därför har vi valt att analysera frågeställning 2 och 3 utifrån begreppet makt. Frågeställning 2 handlar om *i vilka situationer socialarbetarna frågar klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer* och frågeställning 3 handlar om *hur socialarbetarna anser att man kan fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer*. Vi kommer dela upp analysen av frågeställning 2 och 3 under sammanlagt 8 olika teman som vi tolkar som centrala i empirin.

Skau (2007) diskuterar begreppen hjälp och makt i förhållande till det sociala arbetet. Hon menar att båda dessa begrepp är viktiga för att förstå förutsättningarna för socialarbetarens arbete men att de maktaspekter som det sociala arbetet utgör riskerar att hamna i skym undan då man oftare istället talar om olika former av hjälp, till exempel i begreppet ”hjälpapparat”. Den *hjälp* som fokusgruppen talar om kan ses som ett sätt att arbeta för att klienter som blir utsatta för våld i en nära relation ska kunna förändra sin situation med hjälp av socialtjänsten. Socialarbetarna är överens om att våld i nära relationer är ett stort problem och som behöver förhindras och motverkas. De anser även att de som personal i socialtjänsten har möjlighet att hjälpa våldsutsatta klienter. Dessa aspekter kan ses som en grund till vår analys av frågeställning 2 och 3. Vi är medvetna om att dessa två frågeställningar ibland överlappar varandra och är något svåra att skilja åt, men vi har ändå valt att analysera genom att skilja på dem. Detta då vi strävar efter att hålla en struktur som är tydlig för läsaren, men också för att själva kontrollera att vi verkligen besvarar det vi avser att undersöka.

Vi kommer i följande text använda olika uttryck som till exempel ”frågan om våldsutsatthet”, ”ställa frågan om våld” och ”att fråga om våld i nära relationer” då dessa passar olika bra i olika sammanhang.

I vilka situationer frågar socialarbetarna om våld?

Här analyseras de delar av empirin som vi tolkar har att göra med frågeställning 2, det vill säga i *vilka situationer som socialarbetarna frågar klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer*. Vi har delat upp texten i flera underrubriker som handlar om teman som vi tolkar som centrala i fokusgruppens diskussion.

Frågan om våld – viktig men svår

Vi frågade fokusgruppen om de anser det vara viktigt att ställa frågan om våld i nära relationer till klienter. Följande tre citat är de första svaren som följde:

”Det är viktigt, fast vi är nog ganska dåliga på det, har nyss infört i vår mall att vi ska fråga om våld i nära relationer”

”Egentligen ska ju alla få den frågan”

”Jag tror inte att vi frågar spontant, brukar skriva om det är kvinnofridsärende, då frågar jag, blir mer naturligt att man skriver våld i nära relationer, eller om klienten själv berättar om de har varit utsatt i sin barndom”

En reflektion man först och främst kan göra är hur socialarbetaren i det sista citatet tänker kring hur ärenden blir såkallade kvinnofridsärenden från början. Vi gick inte vidare med detta i fokusgruppdiskussionen, men det kan tänkas att vissa av dessa ärenden inleds med att kvinnan får frågan om våldsutsatthet av socialarbetaren, om inte kvinnans situation på annat sätt kommer till socialtjänstens kännedom. Socialarbetaren som uttalar sig ovan nämner att hon frågar först när ärendet är ett kvinnofridsärende, och kanske menar hon då mer ingående frågor då det redan är känt att kvinnan är eller har varit utsatt för våld i en nära relation.

För att återgå till ämnet huruvida fokusgruppen anser det vara viktigt att ställa frågan om våldsutsatthet verkar det enligt ovanstående uttalanden som att denna fråga oftast inte ställs till klienter men att de samtidigt anser att frågan är viktig. Det finns vissa skillnader vad gäller fokusgruppdeltagarnas syn på i vilka situationer frågan om våld kan ställas i mötet med en klient. Följande citat från en fokusgruppdeltagare visar på vad vi tolkar som en komplexitet i att ställa frågan:

”Jag tycker det är en svår fråga att ställa när man träffar en person för första gången, det krävs att man har haft lite längre relation. Men samtidigt så om man får frågan, då kanske man svarar, och om man inte får det, kanske man tänker att det inte är något man kan prata om”

Socialarbetaren beskriver en viss motstridighet mellan å ena sidan relationsskapande som en grund för att kunna tala om svåra saker, och å andra sidan vikten av att ställa frågan om våld vid ett tidigt skede för att kunna upptäcka och kunna hjälpa en klient i en svår situation. Att det finns en risk att klienten upplever att ämnet våld i nära relationer är något som man inte kan prata om kan tolkas som att socialarbetaren är medveten om maktaspekten i mötet mellan klient och socialarbetaren. Detta eftersom det är socialarbetaren och inte klienten som främst har legitimitet att bestämma innehållet i samtalet dem emellan och därmed vilka delar av klientens livssituation som anses relevanta att arbeta med. Klienten är också beroende av socialarbetaren i den betydelsen att socialarbetaren kan besluta om insatser eller ge stöd som klienten är i behov av. Socialarbetaren är från början i

ett överläge gentemot klienten, vilket fokusgruppen enligt vår uppfattning är medveten om.

Socialarbetarens val i mötet med klienten

En annan synvinkel på socialarbetarens makt är vilka val som socialarbetaren har möjlighet att göra i sitt arbete. Fokusgruppen nämnde att det i en av deras utredningsmallar finns en rubrik som heter ”våld i nära relationer”. När vi frågade om rubriken brukar användas i utredningarna svarade en av socialarbetarna:

”Det går att ta bort den, vissa är obligatoriska och vissa som går att ta bort, åtminstone har man den från början, sen är det upp till mig själv som handläggare om jag vill använda den”

När vi ställde följdfrågan om det då är beroende av vilken socialarbetare man möter som gör att man som klient får frågan om våldsutsatthet svarade några i fokusgruppen samstämmigt ”ja”.

Här blir det tydligt vilken maktposition socialarbetaren besitter i förhållande till klienten. Genom att socialarbetaren kan välja att ta upp frågan med klienten, eller att undvika att göra det, har han eller hon ett övertag. Om klienten inte berättar om våldsutsatthet självmant, och socialarbetaren inte ställer frågan, kommer heller inte ämnet upp i samtalet. Att ha kontroll över det som sägs är en del av det Engestad (2006) beskriver som *dold makt*. En tolkning av den dolda makten är att klienten inte alltid har kunskap om vad som ingår i socialarbetarens eller socialtjänstens yrkesroll och arbetsuppgifter och därmed inte reflekterar över att han eller hon själv även kan ta upp frågor om sådant som inte socialarbetaren nämner. Kanske är detta särskilt tydligt i de fall då utredningsmallar används där klienten själv kan se vad som bör ingå i utredningen, men där vissa rubriker först har tagits bort (utan klientens kännedom). Dessutom är det ur ett rättsäkerhetsperspektiv relevant att belysa vilken betydelse detta kan få för den hjälpsökande. Både Socialstyrelsens handbok (2011) och Socialstyrelsens rapport om standardiserade bedömningsinstrument (2009) påpekar att bristfällig statistik och dokumentation samt kommunernas vitt skilda arbetssätt gör att rättssäkerheten för hjälpsökande våldsutsatta kvinnor inte är tillräcklig. Vår tolkning av fokusgruppens diskussion är att det finns en viss medvetenhet om att vilken hjälp klienten får inte bara har att göra med i vilken kommun eller stadsdel han eller hon bor i, utan även vilken enskild socialarbetare som klienten möter.

Vidare kan begreppet *handlingsutrymme* användas för att beskriva socialarbetarens valmöjligheter. Enligt vår tolkning finns en insikt i fokusgruppen om att socialarbetarnas handlingsutrymme både kan utgöra en möjlighet och ett hinder vad gäller att kunna hjälpa en klient. Detta då handlingsutrymmet inte utgör något bra eller dåligt i sig, utan handlar om på vilket sätt socialarbetaren bedömer och beslutar i en fråga. Valet att ställa frågan om våldsutsatthet, liksom valet att låta bli, är exempel på en del av socialarbetarens handlingsutrymme. Att det från början i utredningsmallen finns en rubrik om våld i nära relationer kan enligt detta synsätt utgöra en faktor som underlättar valet att ställa frågan:

”Sen tänker jag att det är viktigt att det ligger en sådan rubrik, då måste man som handläggare ändå fundera över det, tänka efter, vad har jag frågat efter, komplettera med uppgifter. Bara att det ligger som en rubrik gör att man tänker över det”

Genom att använda sitt handlingsutrymme inom ramarna för organisationen, kan socialarbetaren upptäcka en våldsutsatt klient, samtidigt som samma handlingsutrymme också kan användas för att fokusera på andra delar i klientens situation. Socialarbetarna använder hela tiden sitt handlingsutrymme men på olika sätt och har olika upplevelser av vad detta handlingsutrymme innebär i mötet med klienten.

Risk att missa viktiga delar av klientens situation

Vi gick vidare och frågade varför det är viktigt att fråga om våldsutsatthet. Ett genomgående tema var här risken att missa en viktig del av klientens livssituation om inte frågan ställs. Följande citat får utgöra exempel för det vi tolkar som fokusgruppens gemensamma synsätt:

”Man missar en jättestor bit av livssituationen, en viktig del av den personens liv och situation här och nu. Påverkar alla andra saker, hur man fungerar, aktiviteter i det dagliga livet, hur det ser ut i nätverket”

Deltagarna i fokusgruppen är enligt vår tolkning medvetna om att våld i nära relationer har betydelse för hela klientens liv. Att inte fråga om detta kan då ses som en uppfattning bland socialarbetarna att de inte har använt alla de möjligheter som de har i sitt arbete. Som Svensson et. al (2008) menar så är det främst i mötet med klienten som socialarbetarens handlingsutrymme kommer till uttryck. Det vill säga att det är här som socialarbetaren verkligen kan utföra olika handlingar med hjälp av sin professionella kunskap.

En annan aspekt av att eventuellt missa våldsutsatthet handlar om socialarbetarens egna värderingar kring våld i nära relationer och kring den som utsätts. En socialarbetare i fokusgruppen uttrycker detta så här:

”Sen kanske man gör vissa värderingar utifrån vad för övriga intryck man får, tror att det är relevant, men det kan vara så att man har fel, man misstänker inte alls att det finns våld i relationen, kanske finns i alla fall, kan vara så att man missar”

I Socialstyrelsens handbok (2011) tas liknande aspekter upp som det som socialarbetaren uttrycker ovan. I handboken belyses hur man som socialarbetare bör reflektera över sina egna föreställningar om vem som kan vara ett brottsoffer, exempelvis vad gäller kvinnor som inte passar in i den norm som handlar om hur våldsutsatta kvinnor ser ut eller beter sig. I ovanstående citat kan urskiljas att värderingar kan påverka både dels att socialarbetaren tror att våld förekommer när det inte gör det, och dels att socialarbetaren riskerar att missa att våld förekommer genom att bilden av klienten eller klientens situation inte passar ihop med bilden av ”det ideala brottsoffret”. Ett annat samtalsämne som kort nämns i fokusgruppen är förekomsten av våld i samkönade relationer samt män som utsätts för våld av en närstående kvinna. Fokusgruppen uttryckte att även i dessa situationer kan värderingar och fördomar bidra till att frågan om våld inte ställs.

En annan svårighet som flera av fokusgruppdeltagarna beskriver är ta upp frågan om våld när de möter ett par i ett gemensamt möte. Detta är även en aspekt som tidigare forskning har diskuterat. Fokusgruppstudien med barnmorskor i Nationellt centrum för kvinnofrids antologi (2010) är ett exempel där det framkommer

att barnmorskorna anser att pappans närvaro hindrar att frågan om våld kan ställas till kvinnan. Vår uppfattning är att gemensamma möten med par riskerar att hindra arbetet med att upptäcka och hjälpa våldsutsatta personer. Det kan självfallet finnas situationer där gemensamma samtal är bra eller en förutsättning för arbetet, men vi tolkar fokusgruppen som att de har reflekterat över svårigheterna med detta i förhållande till frågan om våld. Enligt vår mening är denna reflektion viktig, då socialarbetarna med denna medvetenhet har möjlighet att utarbeta arbetssätt där man kan kringgå detta problem på olika sätt. Det är dock inget som fokusgruppen själva tar upp, men kan vara en fråga att diskutera i ett annat sammanhang.

Makt som något positivt

Hittills har vi främst fokuserat på sådant som kan uppfattas som negativt i relation till begreppet makt, och då framförallt vår tolkning av fokusgruppens diskussion angående huruvida en klient blir tillfrågad om våldsutsatthet. Enligt den mycket förenklade definition av makt som Engelstad (2006) och Meeuwisse et. al. (2006) beskriver behöver dock inte maktbegreppet tolkas som något negativt. Makt enligt denna definition handlar om att kunna få till en förändring, att kunna få något att hända.

En positiv aspekt av socialarbetarens maktposition gentemot klienten är att socialarbetaren kan använda sig av sin kunskap och professionalitet till att hjälpa klienten att komma ifrån en relation där våld förekommer. Genom att ställa frågan om våld kan första steget tas i denna process tas. Holmberg och Enander (2004) har i sin studie om våldsutsatta kvinnors uppbrottsprocesser visat att professionella kan ha stor betydelse för kvinnans uppbrott från en misshandlande man. De kom fram till att professionella har större betydelse för kvinnan än andra närstående och att de kan få en direkt avgörande effekt för uppbrottet, om det sker i en fas där kvinnans emotionella band till den misshandlande mannen är svag. Följande citat handlar inte specifikt om en uppbrottsprocess, men däremot om att något kan börja hända då klienten får frågan om erfarenheter av våld:

”Jag träffade en tjej som hade blivit våldtagen, hon hade inte pratat med någon om detta, ingen hade ställt frågan. Sen är frågan hur man går vidare med det, men ingen har ställt frågan, när ska man då ta upp det?”

Vi tolkar detta uttalande som makt i positiv bemärkelse. Socialarbetaren blev den person som kunde påbörja en hjälpprocess för klienten genom att ha ställt frågan om våld. Med detta kommer dock ett stort ansvar. Det är inte ”bara” att ställa frågan. För att ställa frågan krävs också att socialarbetaren vet vad som kan göras om klienten berättar om sina erfarenheter av våld. Detta framkommer även i citatet ovan, då socialarbetaren säger ”sen är frågan hur man går vidare med det”. Om frågan ställs utan att socialarbetaren har kunskap om exempelvis insatser eller var klienten kan vända sig kan det enligt vår tolkning innebära att socialarbetaren kan känna sig otillräcklig i sin yrkesroll. Även Socialstyrelsens handbok (2011) beskriver vikten av att socialarbetaren är insatt i vad socialtjänsten kan erbjuda för hjälp när frågan om våld ställs.

I detta sammanhang är följande citat intressant. Här beskriver socialarbetaren hur osäkerhet kring vad klienten ska svara kan hindra att frågan ställs:

”Jag tror inte vi ska vara så rädda för det (att ställa frågan, vår anm.). Ofta så ställer vi inte frågor för vi tänker – oj hur ska vi hantera det här nu?”

När socialarbetaren uttryckte detta höll flera övriga i fokusgruppen med. Det verkar enligt vår tolkning som att det gäller för socialarbetaren att hitta en slags balans mellan att ha tillräcklig kunskap för att kunna ställa frågan och samtidigt inte vara för rädd för klientens svar för att frågan ska kunna ställas.

Organisationens betydelse

Ett tema som fokusgruppen diskuterade var hur organisatoriska förutsättningar påverkar om socialarbetarna ställer frågan om våldsutsatthet till klienterna. Följande citat ger ett exempel på detta:

”Jag jobbar i mottaget, man har inte förutsättningar organisatoriskt ... kan vara begränsning hos en själv, men har inte förutsättningar att följa upp och träffa personen igen”

Socialarbetaren uttrycker en frustration över att vilja göra mer, men att de organisatoriska ramarna och att arbetet i den mottagande enheten begränsar möjligheterna att utföra arbetet på det sätt som hon vill. Samtidigt nämner hon att det även kan vara en ”begränsning hos en själv”, vilket hon dock inte utvecklar vidare. Hennes svar kan ändå tolkas som att hon upplever att arbetsituationen blir den avgörande punkten för hennes val att ställa frågan om våld. En annan socialarbetare uttrycker sig kortfattat om liknande problem men ringar tydligt in vad hon anser utgör svårigheter:

”Vikariat, byte av handläggare, hinner aldrig skapa relationen...”

Personalomsättning och att inte hinna skapa den relation som anses önskvärd för att kunna ställa frågor kring våldsutsatthet verkar alltså utgöra försvårande omständigheter enligt flera av socialarbetarna. Detta resultat kan jämföras med vad Waalen et al. (2000) kommer fram till i sin studie om hälso- och sjukvårdspersonals upplevelser av att rutinmässigt ställa frågan om våldsutsatthet till patienter. I deras studie är tidsbrist i det dagliga arbetet ett centralt hinder vilket begränsar personalens möjligheter till förebyggande arbete vad gäller våld i nära relationer. Däremot är det inte sagt att lösningen endast består i att öka bemanningen på arbetsplatsen. Tidsbrist och hög arbetsbelastning utgör *en* faktor som påverkar i vilken utsträckning klienter tillfrågas om våldsutsatthet.

Även Olsson (2011) beskriver hur organisationen påverkar socialarbetaren i mötet med våldsutsatta kvinnor. Att tycka att man inte kan göra tillräckligt kan enligt Olsson vara en svår upplevelse för den enskilda socialarbetaren. Hon menar då att socialarbetaren kan behöva påminna sig om att han eller hon inte har möjlighet att inom den egna yrkesrollen kunna hjälpa en klient med alla delar i dennes liv. Däremot ska man göra det man kan, och göra det på bra sätt. Två socialarbetare i vår fokusgrupp uttrycker exempel på ett sådant förhållningssätt:

”Man kan ju hänvisa, man kan fråga – har du haft någon att prata med om det här, du kan vända dig till vårdcentral?”

”Så brukar jag göra, när jag får veta att det förekommit våld, brukar prata om det och hänvisa till olika ställen, fråga om polisanmält... sådana frågor, om barnen var med, om de behöver stöd för kunna hantera barnens sorg”

En reflektion man kan göra här är vilket ansvar socialarbetaren själv anser sig ha vad gäller vad gäller att ställa frågan om våldsutsatthet till klienterna. Som socialarbetare har man ett eget handlingsutrymme inom ramen för de regler och lagar man ska följa samt för vilka metoder man använder sig av i mötet med klienter. Handlingsutrymmet kan dock vara olika stort beroende på i vilket sammanhang socialarbetaren befinner sig i och hur organisationen är uppbyggd. Socialarbetaren använder sig också av sin egen person i mötet med klienter och ska som Olsson (2011) påpekar kunna lyssna till klienten och förhålla sig till klientens specifika situation. Dessa olika aspekter gör det sociala arbetet komplext. Vi menar att det vore ett problem att enbart använda faktorer gällande organisationen som förklaring till att frågan ställs eller inte. Som vi har kommit fram till i vår studie är även socialarbetarens egna upplevelser av betydelse, exempelvis att det känns obehagligt eller känsligt att ställa frågan. Vår tolkning av fokusgruppens diskussion är att faktorer både ”utanför” socialarbetarna själva och hos den enskilda socialarbetaren samverkar och påverkar förutsättningarna och konsekvenserna av *om* och *hur* de frågar om våld i nära relationer.

Hur kan socialarbetaren fråga?

Frågeställning 3 i vår studie handlar om *hur socialarbetarna anser att frågan om våld i nära relationer kan ställas till en klient*. Liksom i förra stycket som handlade om frågeställning 2, har vi även här delat upp texten i några ämnen som vi tolkar som särskilt viktiga i fokusgruppens diskussion.

Att fråga direkt eller indirekt

Ett sätt att indirekt fråga om våldsutsatthet är enligt en socialarbetare att ställa öppna frågor som har att göra med klientens allmänna mående:

”Att man frågar hur det fungerar med sömnen, vad beror det på, få de att själva berätta, det gäller att skapa ett utrymme”

Att ställa frågor där begrepp som exempelvis ”våld” inte förekommer är enligt vår tolkning både ett sätt att förenkla för den enskilde socialarbetaren genom att inte behöva ställa en så pass känslig fråga, men även ett sätt att underlätta för klienten då han eller hon själv får berätta om det som anses vara viktigt i livet. Det kan också tolkas som ett försök till att skapa förtroende i mötet och att socialarbetarens känsla av att ha för stor makt över det som sägs kan minska. Att medvetet använda både öppna och mer slutna eller förbestämda frågor samt att aktivt lyssna är enligt Skau (2007) ett sätt att bemöta klienten med respekt, något vi uppfattar att fokusgruppdeltagarna är mycket angelägna om.

Det finns i fokusgruppen även ett annat sätt att se på hur frågan om våldsutsatthet kan ställas. Här handlar det istället om att ställa frågor som direkt handlar om våld. En socialarbetare förklarar i följande två uttalanden hur hon tidigare har ställt frågan och hur man kan använda andra medel för att upptäcka våldsutsatthet:

”Jag ställde, när jag jobbade... lite mer öppet så... ’upplever du dig hotad’, inte ’slår din man dig?’ Lite neutralt, också att det här är en fråga som vi ställer till

alla, vi ställer frågor till alla om t.ex. alkohol, narkotika, tabletter... Allmän fråga som vi ställer till alla, inte en fråga som vi ställer till just dig, rutinfråga, har aldrig upplevt att någon har känt sig stött eller tyckt att den var konstig”

”Man kan ha det på väggen, i miljön, om man känner sig hotad kan du ringa hit, om man har väckt frågan... någon bryr sig om mig, kan ringa efteråt, jag tror den kan vara viktig”

Dessa två citat kan tydligt relateras till det som Socialstyrelsens handbok (2011) beskriver som sätt att upptäcka våldsutsatta kvinnor. Att ha lättillgänglig information som kvinnan själv kan läsa utan att få frågan direkt av socialarbetaren är en del av handbokens förslag. I handboken beskrivs också hur man kan avdramatisera frågan om våld i nära relationer genom att socialarbetaren kan nämna att man ställer frågan till alla eller att våld i nära relationer är ett vanligt förekommande problem.

Även tidigare forskning har tagit upp ämnet att ställa allmänna frågor till alla. Waalen et. al (2000) drar slutsatsen att frågan om våld kan jämföras med att ställa andra rutinässiga frågor om exempelvis alkohol eller rökning. I deras studie framkommer dock främst vilka hinder som finns med detta, där tidsbrist och bristande kunskap utgör de största problemen. I citatet från socialarbetaren ovan framkommer att frågan om våld ställs rutinmässigt och socialarbetaren påpekar flera gånger i samma uttalande vikten av att berätta att frågan ställs till *alla*. I en rapport från Socialstyrelsen (2009) beskrivs ett instrument som kallas screening och som testades i IMS studie om att utarbeta standardiserade bedömningsinstrument för att upptäcka våldsutsatta kvinnor. Detta kan relateras till den typ av rutinmässiga frågor som föregående citatet handlar om. Fastän socialarbetaren inte säger att hon använder sig av just detta instrument så har hon utarbetat en egen strategi för kan liknas vid detta. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) beskriver i sin antologi att tidigare undersökningar har visat att kvinnor som bli tillfrågade om våld har upplevt detta som något positivt. Detta överensstämmer också med citatet ovan då socialarbetaren menar att hon *”har aldrig upplevt att någon har känt sig stött eller tyckt att den var konstig”*. Däremot framkommer det inte huruvida hon har ställt frågan till både kvinnor och män eller endast till kvinnor. NCK kommer i sin antologi fram till slutsatsen att det, då man i ett inledande skede börjar ställa rutinmässiga frågor kring våld, bör vara kvinnor som får denna fråga, då mäns våld mot kvinnor är det grundläggande problemet vad gäller våld i nära relationer.

Vi frågade fokusgruppen om de använder sig av någon handbok eller liknande som stöd vad gäller att ställa frågan om våld. Detta gjorde vi bland annat för att undersöka om även de hade läst Socialstyrelsens handbok från 2011 som vi tidigare har beskrivit i kapitel 2. Här var fokusgruppen inte riktigt eniga. Det framkom att vissa av socialarbetarna använder sig av en checklista när det handlar om kvinnofridsärenden, men att de i övrigt inte går efter någon speciell mall eller liknande. Kanske var vi här något otydliga i vår fråga, vi vill undersöka när och hur socialarbetare kan ställa frågan om våld, och inte vilka övriga steg som ska göras i utredningsprocessen. Det är främst det sista citatet som handlar om vår tredje frågeställning, men vi visar ändå de citat som föregår detta, för att man som läsare ska förstå sammanhanget. Citaten återges i den ordning som de kom:

”Det finns en checklista för precis hur man gör, men i och med att vissa handläggare har varit inblandade mest, det är mest de som arbetar med kvinnofridsärenden”

”Jag har haft kvinnofridsärenden, har inte sett den, jag har gjort en själv”

”Det är ganska givna saker egentligen, men mest för att man inte ska missa något om man normalt sett inte jobbar med det... Hänvisa den som är utsatt till läkare och få skadorna dokumenterade, kontakt med polisen...”

”Annars finns det ingen handbok om hur man ska ställa frågor”

Ett uttalande vi finner mycket intressant är följande citat från en socialarbetare som framkom då vi i slutet av fokusgruppdiskussionen gick en runda för att alla skulle få säga något avslutande om de ville. Socialarbetaren hänvisar till uttalandet som vi har beskrivit på föregående sida som handlar om att man kan ställa frågan på ett rutinmässigt och öppet sätt. I fokusgruppen fick socialarbetarna möjlighet till nya insikter och följande citat är ett exempel på detta. Här framkommer enligt vår tolkning hur viktig en pågående diskussionen är om hur frågan kan ställas:

”Jättebra det som... sa, jag har inte tänkt att det kan vara mycket enklare... starka ord 'våld i nära relationer', och starka känslor, det inte lätt att fråga på nybesök, lättare att ställa frågan om man frågar om personen känner sig hotad, det blir mer neutralt”

Att motivera varför frågan ställs

Ett annat tema gällande maktrelationen mellan socialarbetare och klient som fokusgruppen diskuterade handlar om hur socialarbetaren kan motivera för klienten att frågan om våldsutsatthet ställs:

”Det gäller att kunna förklara tycker jag, i ett sammanhang, varför ställer man den här frågan, om det löst ryckt ur sitt sammanhang, jag ställer den här frågan därför... Tycker det är viktigt att kunna förklara varför man ställer de här frågorna...”

Behovet av att kunna förklara varför en viss fråga ställs tolkar vi som en vilja hos socialarbetarna att utföra sitt jobb på ett bra sätt. Genom att sätta sig in i klientens situation kan socialarbetaren få en förståelse för behovet av att vilja veta anledningen till att vissa frågor ställs. Härmed kan socialarbetaren även se sin egen maktposition gentemot klienten som handlar om socialarbetarens expertkunskaper och kontroll över språket. Det kan också vara så att genom att behöva motivera något för klienten tvingas socialarbetaren även motivera för sig själv varför just vissa frågor ställs. Att på ett tydligt sätt kunna förklara sina frågor och sin roll som socialarbetare har också att göra med ett respektfullt bemötande av klienten. Som Skau (2007) beskriver är lyssnandet mycket centralt för att försöka utjämna maktoabalansen mellan socialarbetare och klient. Att endast känna sig utfrågad istället för lyssnad på kan skapa stort obehag hos klienten, varför det är viktigt att både reflektera över på vilket sätt frågor ställs och hur svaren mottas av socialarbetaren. Enligt vår uppfattning kan även fokusgruppens tankar kring att motivera varför frågan om våld ställs vara en viktig aspekt i det respektfulla bemötandet. Klienten får möjlighet att sätta frågan i ett sammanhang (vilket ovanstående citat också

pekar på) och får förhoppningsvis en förståelse för socialarbetarens frågor. Därmed är det inte sagt att klienten automatiskt godtar förklaringen. Han eller hon kan fortfarande känna sig utfrågad eller illa bemött, men att motivera frågan är i alla fall ett sätt för socialarbetaren att inom sitt handlingsutrymme arbeta för att klienten ska känna sig trygg i mötet.

Om socialarbetaren konstaterar att det är viktigt att motivera varför frågan ställs uppkommer nästa fråga – *hur* kan socialarbetaren motivera varför frågan om våld i nära relationer ställs? En socialarbetare i fokusgruppen beskriver här ett sätt hur man kan motivera varför frågan om våldsutsatthet kan behöva ställas:

”Det finns livsområden i utredningarna, ett papper man kan visa: hälsa, ekonomi... kan visa att det handlar om hela livssituationen, viktigt att hela den fungerar, därför behövs frågan”

Detta kan tolkas som att socialarbetaren har en uppfattning om att våld i en nära relation påverkar alla delar i klientens liv och att frågan ska ses i en helhet där klientens sammansatta livssituation bör beaktas i utredningsarbetet. Denna iakttagelse överensstämmer med det Olsson (2011) beskriver i sin text angående professionellas upplevelser av att möta våldsutsatta kvinnor. Grundläggande enligt henne är att den professionelle behöver ha kunskap om hur våldet påverkar den utsatta kvinnan, att det handlar om den sammanlagda livssituationen och att kvinnans känslor kan vara mycket ambivalenta. Några i fokusgruppen nämnde även att frågan kan motiveras utifrån ett barnperspektiv. Genom att nämna att barn far illa av att bevittna eller vara utsatta för våld kan de på så sätt förklara att de ställer frågan på grund av socialtjänstens ansvar för barn och deras familjer.

Man kan dock fundera över om det är motiverat att alla frågor som ställs behöver förklaras för klienten. Detta beror enligt vår uppfattning på vilken situation man befinner sig i. Vissa frågor är nästan självklart mer naturliga än andra i ett möte med en klient som exempelvis ansöker om ekonomiskt bistånd medan frågan om våldsutsatthet är av mer känslig karaktär. Klienten kan uppfatta frågan som omotivrad eller kränkande om den inte ställs på rätt sätt, eller även om den ställs på ett lämpligt sätt. Därför kan det som fokusgruppen påpekar vara bra att i alla fall veta hur man ska motivera frågan om detta behövs.

Vad kan göras?

Vad skulle då enligt fokusgruppen kunna göras i fortsättningen för att fler klienter ska få frågan om våld och få möjlighet till hjälp? Enligt flera av socialarbetarna i fokusgruppen är kunskap och tid grundläggande. En slutsats som är personlig och allmän på samma gång dras av en av socialarbetarna i slutet av fokusgruppdiskussionen:

”Tänkte på att jag borde ställa frågan oftare, funderar på någon bra fråga man kan ställa. Och att det skulle vara bra att ha ett gemensamt förhållningssätt hur man ska göra, en plan hur man ska göra när man får den informationen”

En annan socialarbetare uttrycker sig på detta sätt:

”Jag tycker vi måste bli bättre att ställa frågan, att alla borde få utbildning, och utgå från att individen har den bästa kunskapen om sig själv, hur viktigt det är att vi kan jobba på ett sådant sätt att vi hinner träffa klienterna så att det uppstår

någon form av relation och tillit. Även kontakt med kuratorer och så vidare, men vi kan göra mycket som handläggare”

Som tidigare forskning visar, till exempel Waalen et. al. (2000), NCK:s antologi och även Socialstyrelsens handbok, är kunskap grundläggande för arbetet med våldsutsatta klienter. Detta gäller både kunskap om våld i nära relationer i allmänhet och kunskap om vilka arbetssätt som är lämpliga. De sista orden i det sista citatet på föregående sida, ”vi kan göra mycket som handläggare” ringar in vad diskussionen i fokusgruppen har handlat om, det vill säga att socialarbetarna genom sin profession har möjlighet att inom sitt handlingsutrymme påverka situationen för våldsutsatta klienter.

Sammanfattning av frågeställning 2 och 3

I fokusgruppen diskuterades i vilka situationer och hur frågan om våld i nära relationer kan ställas till klienter. Teman som behandlades var bland annat organisationens betydelse, socialarbetarens valmöjligheter och att frågan om våld kan ställas på olika sätt. En sammanfattande tolkning vi kommer fram till är att socialarbetarna uppfattar frågan om våld som viktig men svår att ställa, om de inte från början har en inarbetat sätt att ställa frågan på.

Enligt vår uppfattning visar vår studie på att det kan vara viktigt att det pågår en diskussion bland socialarbetare kring när och hur frågan om våldsutsatthet ska ställas till klienter. Detta för att skapa större trygghet i situationen och för att detta även gör att våld i nära relationer uppmärksammas som ett problem som bör göras något åt. Vi kan utifrån fokusgruppens diskussion inte dra några generella slutsatser, men vår analys kan tjäna som exempel på hur socialarbetare kan uppleva aspekter som bland annat har med makt och handlingsutrymme att göra vad gäller att ställa frågan om våld till klienter.

7 SLUTSATSER

I inledningen av denna uppsats beskrev vi hur vi var intresserade av att undersöka hur socialarbetare uppfattar frågan om våld i nära relationer, både i allmänhet och i relation till sitt arbete. Enligt vår mening har vi besvarat det vi ville undersöka.

Vi har undersökt hur socialarbetare i socialtjänsten talar om våld i nära relationer samt hur de reflekterar kring att fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer. Studien har genomförts med en kvalitativ ansats där en fokusgrupp har använts som datainsamlingsmetod. Vi ska här kortfattat sammanfatta de slutsatser som vi anser oss ha kommit fram till. Till sist ger vi även förslag till framtida forskning.

Frågeställning 1 handlar om *hur socialarbetare beskriver och förstår våld i nära relationer*. Först och främst har vi kommit fram till att uttrycket våld i nära relationer har många olika innebörder för fokusgruppdeltagarna. Socialarbetarna i vår studie beskrev flera olika aspekter av hur de förstår bland annat orsaker till våld i nära relationer. En synvinkel var att utövandet av våld kan ses som ett resultat av svåra förhållanden i den övriga livssituationen, exempelvis i form av en pressad ekonomi eller att vara nyanländ i ett främmande land. Ett annat sätt att förstå våld i nära relationer är enligt fokusgruppen är att våldet är ett resultat av den rådande könsmaktsordningen där män utövar makt över kvinnor. Ett tredje synsätt handlar om uppfattningen att personer som i sin barndom blir utsatta för våld lär sig att senare själv använda våld mot närstående.

En annan slutsats är att socialarbetarna främst förstår våld i nära relationer som ”mäns våld mot kvinnor” men att de samtidigt beskriver hur exempelvis våld i samkönade relationer eller män som blir utsatta för våld av en närstående kvinna riskerar att inte bli uppmärksammade på grund av förutfattade meningar kring vad våld i nära relationer innebär.

Vår andra och tredje frågeställning är enligt vår uppfattning något svåra att skilja åt då de båda handlar om att ställa frågan om våld i nära relationer. Frågeställning 2 handlar om *i vilka situationer* socialarbetarna frågar klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer och frågeställning 3 handlar om *hur* man enligt socialarbetare kan fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer. Fokusgruppens diskussion kom att till viss del samtidigt både att handla om i vilka situationer och hur frågan kan ställas, men vi har analyserat frågeställningarna var för sig för att kunna besvara dem. Den övergripande slutsatsen för båda dessa frågeställningar är dock att socialarbetarna anser att det är *viktigt men svårt* att fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer. Svårigheterna handlar om olika aspekter, både hos den enskilde socialarbetaren och i organisationen.

Socialarbetaren kan uppleva att frågan om våld är känslig och att det krävs en relation och ett förtroende i mötet för att kunna ställa frågan. Även faktorer som tidsbrist och att socialarbetaren möter par gemensamt utgör hinder vad gäller att ställa frågan. Ett sätt att ställa frågan är att ställa öppna frågor som indirekt kan handla om våldsutsatthet, till exempel genom att fråga om klientens allmänna hälsa. Klienten får då möjlighet att själv berätta om det som anses viktigt i livssituationen och kan välja att ta upp våldsutsatthet om hon eller han vill. Ett annat synsätt i fokusgruppen är att frågan om våldsutsatthet kan ställas på ett mer rutin-

mässigt sätt och att den kan motiveras genom att det är en fråga som ställs till alla, samt att den är viktig då våld påverkar alla delar av en persons liv.

Förslag till framtida forskning

Vi har i denna studie bland annat undersökt hur socialarbetare reflekterat kring att *fråga* om våldsutsatthet. Som fortsatt forskning vore det intressant att fortsätta därifrån och undersöka hur socialarbetaren hanterar de arbetsuppgifter som uppkommer efter att frågan är ställd till klienten. Vidare anser vi att en viktig framtida forskningsfråga är att undersöka hur våldsutsatta klienter upplever mötet med socialtjänsten utifrån till exempel att få frågan om våld eller kring bemötande i allmänhet.

En annan fråga som skulle kunna vara spännande är att närmare undersöka Socialstyrelsens handbok från 2011 som handlar om socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och hur denna används i det sociala arbetet.

REFERENSER

Amensty (2004) *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer. En sammanställning om situationen i Sverige:*

<http://www.amnesty.se/upload/files/2011/05/04/mans-vald-mot-kvinnor-i-nara-relationer-amnesty.pdf>

Berglund, A. & Stenson, K. (2010) *Att ställa frågan om våld*. I Nationellt centrum för kvinnofrid: Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen. Rapport 2012:4.

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.

Börjesson, M. & Rehn, A. (2009) *Makt*. Malmö: Liber AB.

Eliasson, M. (1997) *En plump i jämställdhetens protokoll. Svensk forskning om våld mot kvinnor* i Olsson, M. och Wiklund, G. (red.): Våld mot kvinnor. BRÅ, Stockholm.

Engelstad, F. (2006) *Vad är makt?* Stockholm: Natur och Kultur.

Halkier, B. (2010) *Fokusgrupper*. Malmö: Liber AB.

Hammarström, A. & Hensing, G. (2008) *Folkhälsofrågor ur ett genusperspektiv – Arbetsmarknad, maskuliniteter, medikalisering och könsrelaterat våld*. Östersund: AB.

Hearn, Jeff (1998): *The violences of men – how men talk about and how agencies respond to men's violence to women*, London, Thousand oaks, New Delhi: Sage publications.

Holmberg och Enander (2004) *Varför går hon? Om misshandlade kvinnors upp-brottsprocesser*. Göteborg: Kabusa Böcker.

Hradilova Selin, K. (2009) *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Brottsförebyggandet rådet (BRÅ) Rapport 2009:12.

Hwang, P. & Nilsson, B. (2003) *Utvecklingspsykologi*. Falköping: Natur & Kultur

Hydén, M. (1995) *Kvinnomisshandel inom äktenskap. Mellan det omöjliga och det möjliga*. Falköping: Liber AB.

Höglund, A. (2010) *Etiska aspekter på att rutinmässigt fråga om erfarenheter av våld i nära relationer*. Nationellt centrum för kvinnofrid: Att fråga om våldsutsatthet som en del av anamnesen. Rapport 2012:4.

Isdal, P. (2000): *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia.

Johansson, T. (2003), artikel *Mäns våld mot kvinnor*, kapitel 14, i Bäck-Wiklund, M. & Johansson, T. (2003), *Nätverksfamiljen*, Stockholm: Natur och Kultur.

Johnsson-Latham, G. (2008) *Mäns våld mot kvinnor i ett globalt perspektiv*. I Heimer, G & Sandberg, D. Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar.

- Kastling, L-Å. (2010) *Män som slår kvinnor. Om män, våld och skam i nära relationer*. Stockholm: Scaobook AB.
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lennér-Axelsson, B. (1989). *Männens röster i kris och förändring*. Stockholm: SESAM.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J., Kalliokoski, A-M. (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Brottsoffermyndigheten.
- Lundgren, E (2004) *Våldets normaliseringsprocess*. Linköping: Rokc AB.
- Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H. (2006) *Socialt arbete – en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Nationellt centrum för kvinnofrid (2012) Officiell hemsida. www.nck.uu.se (2012-04-22).
- Nordberg, G (2000) *Brottsoffemyndigheten, kvinnofrid- att förstå bakgrunden till mäns våld mot kvinnor och dess effekter: ett utbildningsmaterial* Umeå
- Olsson, H (2011) ”Det farliga men viktiga lyssnandet.” I Enander, V & Holmberg, C. (red) *Hur går hon? Om att stödja misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Lund: Studentlitteratur.
- Payne, M. (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Proposition 2006/07:38 *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*.
- Råkil, M. (red.) (2002) *Menns vold mot kvinner – behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skau, G-M. (2007) *Mellan makt och hjälp – om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare*. Malmö: Liber AB.
- Socialstyrelsen (2012) Officiell hemsida:
<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/vald> (2012-04-06)
- Socialstyrelsen (2003) *Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2003:5) om ekonomiskt bistånd*
- Socialstyrelsen (2009) *Socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och deras barn. Utveckling och prövning av standardiserade bedömningsinstrument. Slutrapport till regeringen 1 december 2009*.
- Socialstyrelsen (2009) *Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld*
- Socialstyrelsen (2011) *Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*

Socialtjänstlag (2001:453)

Svensson, A. (2008) *Könsmaktsordning eller familjekonflikt? Olika verksamhet-ers förståelse av mäns våld mot kvinnor*. Göteborgs Universitet: Institutionen för socialt arbete.

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008) *Handlingsutrymme – utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Waalén J, Goodwin M, Spitz A, Petersen R & Saltzman L (2000). *Screening for intimate partner violence by health care providers. Barriers and interventions*. American Journal of Preventive Medicine. Volume 19.

BILAGA 1

INTRESSEANMÄLAN

Hej!

Vi är två studenter som går termin 6 på socionomprogrammet i Göteborg och som ska skriva vår C-uppsats nu i höst. Vi är intresserade av att skriva om ämnet våld i nära relationer. Syftet i vår uppsats kommer att fokusera på hur socialarbetare inom socialtjänsten talar om våld i nära relationer samt hur socialarbetare reflekterar kring att fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer.

För att samla in datamaterial till vår undersökning vill vi använda oss av fokusgrupper. Tanken med att använda denna metod är att vi anser att vårt ämne lämpar sig för en gruppdiskussion. Därför vänder vi oss nu till dig som arbetar i socialtjänsten. **Vi undrar om du är intresserad av att vara med i en fokusgrupp för att diskutera vårt uppsatsämne vid ett tillfälle?**

Gruppstorleken är tänkt att vara 7-9 personer exklusive oss som kommer att vara gruppleddare. Var fokusgrupp-träffen kommer att äga rum beror på vilken arbetsplats deltagarna i gruppen tillhör. Vi räknar med att fokusgrupp-träffen kommer att ta ungefär en till en och en halv timma. Vi kommer att använda bandspelare för att spela in gruppsamtalet. Det som sägs kommer endast att användas i vår uppsats, och det är bara vi som kommer att ha tillgång till materialet.

Ett förslag på när fokusgrupp-träffen kan genomföras är **XXXXXX**.

Om du är intresserad av att medverka i fokusgruppen är du välkommen att kontakta någon av oss senast **XXXXXX** antingen per telefon eller per mejl.

Vi är väldigt tacksamma om du vill medverka som fokusgruppsmedlem!

BILAGA 2

FRÅGEGUDIE

Tema 1 – Våld i nära relationer enligt socialarbetarna

Vad tänker ni på när ni hör begreppet våld i nära relationer?

Vad är våld i nära relationer? Hur skulle ni definiera detta?

Vad innebär ”nära relationer”?

Vem är offer och vem är förövare? Vem är utsatt och vem utsätter?

Vilka orsaker har våld i nära relationer?

Vilka konsekvenser kan våldet få? Vilka effekter/vad kan det leda till?

Tema 2 – Socialarbetarnas tankar kring våld i nära relationer kopplat till deras arbete

Träffar ni i ert arbete klienter som har erfarenheter av våld i nära relationer?

Är någon klientgrupp mer utsatt än någon annan? I sådana fall, vad tror ni att detta beror på?

Är det viktigt att fråga klienter om erfarenheter av våld i nära relationer? Varför, varför inte?

Hur kan man fråga klienter om eventuella erfarenheter av våld i nära relationer?

Vilken betydelse har relationen mellan socialarbetare och klient vid frågor/samtal om våld?

Tema 3 – Våld i nära relationer - socialtjänstens ansvar?

Är kunskap om våld i nära relationer viktigt för arbetet i socialtjänsten/som socialarbetare? (T.ex. kunskap om våld i nära relationer för att kunna fråga en klient eller att veta vad man ska göra om en person berättar att han/hon är utsatt för våld.)

Hur kan man som socialarbetare skaffa sig kunskap om våld i nära relationer?

Hur kan socialtjänsten arbeta för att uppmärksamma och minska våld i nära relationer?

Använder ni er av någon t.ex. handbok/handlingsplan kring frågan om våld i nära relationer?